

**HUMANISTINEN
AMMATTIKORKEAKOULU**

OPINNÄYTETYÖ

**Viittomakielen ja viittomakommunikaation
opetus sisäkorvaistutelaisten perheissä**

Millie Anttila

Viittomakielentulkin koulutusohjelma (240 op)

Huhtikuu / 2013

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU

Viittomakielentulkin koulutusohjelma

TIIVISTELMÄ

Työn tekijä Millie Anttila	Sivumäärä 52 ja 4 liitesivua
Työn nimi Viittomakielen ja viittomakommunikaation opetus sisäkorvaistutelaisten perheissä	
Ohjaava(t) opettaja(t) Päivi Rainò	
Työn tilaaja ja/tai työelämäohjaaja Kuulovammaisten Lasten Vanhempien Liitto ry	
Tiivistelmä <p>Sisäkorvaistutelaisten ovat kasvava asiakasryhmä viittomakielen tulkkauksen sekä viittomakielen ja viittomakommunikaation perheopetuksen näkökulmasta. Tällä hetkellä suurimalle osalle kuuroina tai vaikeasti huonokuuloisina syntyneille lapsille asennetaan sisäkorvaistute. Istutuksesta saatava hyöty vaihtelee yksilöllisesti. Sopeutumisvalmennuksena myönnettävän viittomakielen ja viittomakommunikaation perheopetuksen tavoitteena on tukea lapsen ja hänen lähipiirinsä välistä kommunikointia niissä tilanteissa kun istutetta ei voi käyttää, istutuksella kuuleminen on vaikeaa, tai kuulon ja kielen kuntoutus eivät etene odotetulla tavalla.</p> <p>Tämä opinnäytetyö tarkasteli sisäkorvaistutelaisten perheopetusta viittomakielen ja viittomakommunikaation opettajien näkökulmasta. Tavoitteena oli selvittää mitä kieltä ja/tai kommunikaatiomenetelmää perheissä opetetaan, mitä opetuksen suunnittelussa ja toteutuksessa olisi hyvä huomioida, sekä millaisia opetusmenetelmiä ja harjoitteita perheopettajat käyttävät. Työn tilaajana toimi Kuulovammaisten Lasten Vanhempien Liitto ry. Opinnäytetyö tarjoaa tilaajalle sekä muille aiheesta kiinnostuneille ajankohtaista tietoa siitä, millainen asiakasryhmä sisäkorvaistutelaisten ovat perheopetuksen näkökulmasta.</p> <p>Tutkimus toteutettiin laadullisena tutkimuksena ja aineistonkeruumenetelmänä käytettiin teemahaastattelua. Haastatteluita toteutettiin yhteensä neljä, joista kolme keskittyi perheopetukseen ja yksi yleisesti sisäkorvaistutelaisten opetukseen. Yhteensä opetettavia sisäkorvaistutelapsia oli kymmenen. Kolmessa perheessä opetettiin viittomakieltä, kahdessa viittottua puhetta ja yhdessä viittomakieltä sekä viittottua puhetta. Neljä perhettä ei saanut tutkimuksen aikaan perheopetusta. Muiden tutkimuskysymysten osalta tutkimuksessa keskityttiin tarkastelemaan niiden sisäkorvaistutelaisten perheopetusta joiden perheopettajia työssä haastateltiin.</p> <p>Tutkimustulosten perusteella voidaan todeta, että perheen toiveet ja tarpeet toimivat opetuksen suunnittelun tärkeimpänä lähtökohtana. Niiden pohjalta valitaan opetettava kieli ja/tai kommunikaatiomenetelmä, asetetaan opetukselle tavoitteet, suunnitellaan opetuskokonaisuus sekä ideoidaan harjoitteita. Opetustilanteeseen liittyen perheopettajat toivat esille, että opetuksen sisältö ja käsiteltävien asioiden järjestys on erilainen silloin jos opetukseen osallistuu aikuisten lisäksi myös lapsia. Lasten kanssa perheopettajat kertoivat käyttävänsä pelejä ja leikkejä, joilla lapsen mielenkiinto viittomiseen pyritään herättämään. Aikuisten kanssa opettajat suosivat lause-, kommunikaatio-, ja keskusteluharjoituksia. Lähtökohtaisesti opetustunnit rakentuvat erilaisista tuottamista ja ymmärtämistä harjoittavista tehtävistä.</p>	
Asiasanat Sisäkorvaistutteen, viittomakieli, perhe, kommunikaatio, opetus	

HUMAK UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES
Degree Programme in Sign Language Interpreting

ABSTRACT

Author Millie Anttila	Number of Pages 52 + 4
Title Teaching sign language and sign based communication in families of children with cochlear implant	
Supervisor(s) Päivi Rainò	
Subscriber and/or Mentor Finnish Association of Parents of Deaf and Hard of hearing children	
Abstract <p>Children with cochlear implant are a growing customer group for sign language interpretation as well as teaching sign language and sign based communication in families. At the moment a cochlear implant is installed to most of the children born deaf or hard of hearing. Cochlear implant's benefits vary depending on the individual. Teaching sing language and sign based communication in families is granted as adjustment training and its aim is to support the child and the family in their communication in situations where implant can't be used, hearing with the implant is difficult or the rehabilitation for hearing and language doesn't proceed as expected.</p> <p>This study examines family teaching of children with cochlear implant from the viewpoint of people teaching sign language and sign supported communication. The aim of the study was to find out what language and/or communication method is being taught in families, what should be considered during planning and executing the teaching, and what kind of teaching methods and exercises teachers use. The thesis was subscribed by the Finnish Association of Parents of Deaf and Hard of hearing children. The thesis provides the subscriber and others interested in the subject matter current information on what kind of customer group the children with cochlear implant are from the viewpoint of teaching sign language and sign supported communication in families.</p> <p>The study was carried out as a qualitative the research and the research method that was used in this study was interview. Altogether four interviews were carried out, three of which concentrated on teaching sign language and sign supported communication in families and one that concentrated on teaching children with a cochlear implant in general. Altogether the total number of children with cochlear implant was ten. Sign language was taught in three families, signed speech in two families and both sign language and signed speech in one family. Four families didn't receive sign language or sign based communication teaching at the time of this study. Other research questions focused in those families of children with cochlear implant whose teachers were interviewed.</p> <p>Based on the results of the study can be found out that the expectations and requirements of the family are the most important elements in planning the teaching. They are the basis for selecting the language and/or communication method that is being taught, setting goals for the teaching, planning the whole teaching and for devising exercises. In relation to the teaching situation the teachers brought up that the content of lessons and the order of the subject are different if not only the adults but also the children participate in lessons. With children teachers use games and plays through with child's interest in signing can be aroused. With adults teachers preferred sentence-, communication-, and conversation exercises. In principle the lessons form of different kinds of producing and understanding training tasks.</p>	
Keywords Cochlear implants, sign language, family, communication, teaching	

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

1 JOHDANTO	5
2 TUTKIMUSKYSYMYKSET JA TYÖN TAUSTAA	6
3 SISÄKORVAISTUTE	7
3.1 Rakenne ja toiminta	8
3.2 Hoidon kriteerit ja leikkaus	9
3.3 Kuulon ja kielen kehitys sisäkorvaistuteleikkauksen jälkeen	10
3.4 Kuurojen Palvelusäätiön Juniori-ohjelma	11
4 SISÄKORVAISTUTE JA KOMMUNIKOINTI	12
4.1 Kommunikointitavat	12
4.2 Viittomakommunikaatio ja viittomakieli	14
5 VIITTOMAKOMMUNIKAATION PERHEOPETUS	17
5.1 Opetuksen anominen ja myöntäminen	17
5.2 Opetuksen suunnittelu ja toteutus	18
5.3 Perheopettaja	19
6 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	20
6.1 Teemahaastattelu tutkimusmenetelmänä	20
6.2 Tutkimuksen eteneminen ja haastattelujen toteutus	22
6.3 Tutkimusaineiston analysointi	24
7 TULOSTEN ESITTELY JA ANALYSOINTI	26
7.1 Haastateltavien taustatiedot	26
7.2 Sisäkorvaistutelaisten taustatiedot	27
7.3 Opetustuntien määrä ja aikaisempi opetus	29
7.4 Opetuksen suunnittelu	30
7.5 Opetettava kieli ja/tai kommunikaatiomenetelmä	32
7.6 Opetustilanne	35
7.7 Opetusmenetelmät, harjoitteet ja materiaalit	37
7.8 Perheopettajien neuvoja ja kommentteja	40
8 TULOSTEN YHTEENVETO	42
9 POHDINTA	45
LÄHTEET	47
LIITTEET	53

1 JOHDANTO

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, mitä asioita viittomakielen ja viittomakommunikaation perheopetuksen suunnittelussa ja varsinaisessa opetustilanteessa olisi hyvä huomioda, kun asiakkaana on sisäkorvaistutetta käyttävä lapsi (0-12-vuotias). Lisäksi tarkoituksena oli kartoittaa mitä kieltä ja/tai kommunikaatiomenetelmää sisäkorvaistutetta käyttävien lapsen perheissä opetetaan, sekä millaisia opetusmenetelmiä ja harjoitteita perheopettajat käyttävät. Perheopetuksien suunnittelussa ja toteutuksessa on kuitenkin huomioitava, että jokainen yksilö oppii eri tavalla ja toiset hyötyvät erilaisista harjoituksista kuin toiset. Tutkimustulokset ovatkin suuntaa antavia ja tarkoitettu sovellettavaksi lapsen ja hänen perheensä tarpeiden ja toiveiden mukaan.

Opinnäytetyön tilaajana toimi Kuulovammaisten Lasten Vanhempien Liitto ry (KLVL). KLVL on kuurojen, huonokuuloisten, kuulomonivammaisten ja sisäkorvaistutetta käyttävien lasten ja heidän perheidensä etujärjestö. Jäsenistönsä edunvalvonnan lisäksi tänä vuonna 50 vuotta täyttävän Liiton tärkeimpiin tehtäviin kuuluu vertaistuen sekä muun muassa kuulovammaisen lapsen kuntoutusta koskevan monipuolisen tiedon tarjoaminen perheille. (Kuulovammaisten Lasten Vanhempien Liitto ry 2013.) Tämän opinnäytetyön tavoitteena on toimia tilaajalle ajankohtaisena kuvauksena sisäkorvaistutetta käyttävien lasten perheopetuksesta. Tilaaja voi hyödyntää tutkimustuloksia toiminnassaan sekä jakaa tietoa eteenpäin jäsenperheilleen.

Opinnäytetyön aihe on ajankohtainen, sillä sisäkorvaistutelaisten määrä kasvaa koko ajan. Tällä hetkellä vaikea-asteisesti kuulovammaisina syntyvien lasten ensisijainen kuntoutusmuoto on sisäkorvaistuteleikkaus ja sitä seuraava puheterapia. Diagnoosin saaneista lapsista noin 95 prosentille asennetaan sisäkorvaistute. (LapCI ry 2013a.) Sisäkorvaistutelapsille tulkkauksesta käsitteleviä tutkimuksia on viime vuosina tehty kasvavassa määrin. Tutkimukset osoittavat, että tämän kasvavan asiakasryhmän monimuotoiset kommunikaatiomenetelmät asettavat tulkkaukselle omat haasteensa. Perheopetuksen näkökulmasta kyseisen asiakasryhmän tarpeita on tutkittu kuitenkin hyvin niukasti. Aihe kiinnosti minua, sillä viittomakommunikaatio-opetukset ovat tulevaisuudessa osa työnkuvaani. Tämän tutkimuksen avulla tavoitteena oli selvittää,

mitä asioita viittomakommunikaation ja viittomakielen opettajat kokevat tärkeäksi huomioida sisäkorvaistutelapsen perheopetuksessa. Tutkimustulokset tarjoavat varmasti hyödyllistä tietoa kaikille tämän asiakasryhmän kanssa työskenteleville henkilöille.

2 TUTKIMUSKYSYMYKSET JA TYÖN TAUSTAA

Tämä opinnäytetyö pyrkii vastaamaan seuraaviin tutkimuskysymyksiin: Mitä asioita perheopettajat huomioivat sisäkorvaistutelapsen (0–12-vuotias) perheopetuksen suunnittelussa ja opetustilanteessa? Mitä kieltä ja/tai kommunikaatiomenetelmää perheessä opetetaan? Millaisia opetusmenetelmiä ja harjoitteita perheopettajat käyttävät?

Sisäkorvaistutelasten perheopetusta käsitteleviä tutkimuksia ei tämän opinnäytetyön tietoperustaa kartoittaessa juurikaan löytynyt. Opinnäytetyön aiheen valinta oli näin ollen ajankohtaisuutensa lisäksi perusteltua myös työn tarpeellisuuden näkökulmasta. Mäen (2002) opinnäytetyön *Kuulovammaisten ja dysfaattisten lasten perheopetuksen vertailua* tarkoituksena oli tutkia millaista kuurojen, sisäkorvaistutetta käyttävien ja huonokuuloisten lasten perheopetus on tällä hetkellä ja verrata sitä dysfaattisten lasten perheopetukseen. Aineistonkeruumenetelmänä opinnäytetyössä käytettiin kyselylomaketta, joka lähetettiin Kuurojen Palvelusäätiön Juniori-ohjelmassa mukana oleville perheille ja heidän perheopettajilleen. Kyselyn avulla pyrittiin selvittämään muun muassa sitä, millaisia opetusmetodeja opettajat käyttävät, ketkä osallistuvat opetukseen ja opetetaanko perheissä viittomakieltä, viitottua puhetta vai viittomia kommunikaation tukena.

Mäen tutkimus nojautui vahvasti perheen kokemuksiin ja näkemyksiin perheopetuksesta. Kyselyyn vastasi yhteensä 16 perhettä ja 4 perheopettajaa. Tulosten esittely ja analysointi on työssä toteutettu tiiviisti, jonka seurauksena perheopettajien vastaukset ovat ajoittain ympäröityjä. Työn perusteella lukija ei pysty muodostamaan kokonaiskuvaa sisäkorvaistutelapsen perheopetuksesta, sillä tulosten esittelyssä huonokuuloisten, kuurojen ja sisäkorvaistutetta käyttävien lasten opetusta käsittelevien

vastausten välille ei ole aina tehty selkeää eroa. Tässä opinnäytetyössä keskityttiin tutkimaan vain sisäkorvaistutelaisten perheopetusta. Tutkimuksen tarkan rajaamisen myötä valittua aihetta oli mahdollista käsitellä syvällisemmin ja laajemmin.

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli kartoittaa viittomakielen ja viittomakommunikaation opettajien näkemyksiä ja kokemuksia sisäkorvaistutelaisten perheopetuksesta. Kohderyhmän valintaan vaikutti tuleva työnkuvani viittomakommunikaatio-opettajana ja kiinnostus aiheen pedagogiseen näkökulmaan. Osaltaan kohderyhmän valintaan vaikutti myös Humanistisessa ammattikorkeakoulussa vuonna 2011 käynnistetty kaksivuotinen tutkimushanke ”Sisäkorvaistutteen saaneiden lasten kuntoutuksen ja tulkkauspalvelujen tarkoituksenmukaisuus ja tulevaisuuden tarve”. Hankkeen tavoitteena on selvittää kuulovammaisille, sisäkorvaistutetta käyttäville lapsille ja nuorille tarjottujen kuntoutus- ja tulkkauspalveluiden sisältöä, laatua ja näihin liittyviä kehittämistoiveita. Tutkimuksen kohderyhmänä ovat 1990–2002 syntyneet henkilöt, joille on asennettu sisäkorvaistute vuosina 1997–2010. (Rainò 2012, 4–5.) Kohderyhmän henkilöiden nuoren iän vuoksi tutkimushankkeeseen osallistuminen sitoo käytännössä koko perhettä. Jotta sisäkorvaistutelaisten perheille ei kohdistuisi samaan aikaan monta alan tutkimusta, tämän opinnäytetyön kohderyhmäksi valikoitui viittomakielen- ja viittomakommunikaation opettajat.

3 SISÄKORVAISTUTE

Sisäkorvaistute on kuuroille, kuuroutuneille tai erittäin vaikeasti kuulovammaisille henkilöille tarkoitettu sähköinen kuulokoje (Kronlund 2005, 339). Sisäkorvaistutteen käytetään useita eri nimityksiä, kuten sisäkorvaimplantti, kokleaimplantti ja cochlear implant (CI). Suomen kielitoimisto suosittaa käytettävän termiä sisäkorvaistute, koska kyseessä on laite, jonka elektrodit istutetaan sisäkorvaan. (Kurki & Takala 2005, 44.) Tässä tutkimuksessa käytetään kielitoimiston suosittamaa termiä. Sisäkorvaistutetta käyttävästä lapsesta käytetään tutkimuksessa nimeä sisäkorvaistutelapsi.

Ensimmäiset sisäkorvaistuteleikkaukset tehtiin Ranskassa ja Yhdysvalloissa 1950–60-lukujen vaihteessa (Rainò 2012, 3). Suomessa sisäkorvaistuteleikkauksia on tehty

1980-luvun puolesta välistä lähtien, jolloin istute asennettiin kymmenelle kuuroutuneelle aikuiselle (Sorri 1997, 80). Suomessa ensimmäinen kuuroutunut lapsi sai sisäkorvaistutteen vuonna 1995 ja syntymästään asti vaikea-asteisesti kuulovammainen lapsi vuonna 1997 (Kokkonen, Mäki-Torkko, Roine & Ikonen 2009, 1568).

Vuonna 2011 Suomessa oli yhteensä noin 700 sisäkorvaistutteen käyttäjää, joista alle puolet oli lapsia (Kuuloliitto ry 2013b). Nykyään Suomessa asennetaan joka vuosi noin 50 – 70 istutetta eri-ikäisille ihmisille. Noin puolet näistä leikkauksista tehdään lapsille. (Löppönen, Jero & Kentala 2011, 817.) Sisäkorvaistutteen saatava hyöty vaihtelee yksilöllisesti. Istute ei tee kuulosta normaalia, mutta se antaa lapselle mahdollisuuden puheen ja erilaisten ääniympäristöjen kokemiseen. (Jero & Kentala 2007, 2017.)

3.1 Rakenne ja toiminta

Sisäkorvaistute koostuu sisäisistä ja ulkoisista osista (Liite 1). Istutteen ulkoisia osia ovat mikrofoni, puheprosessori ja lähetinkela. Leikkauksessa asennettavat istutteen sisäiset osat ovat elektrodijärjestelmä ja vastaanotin, joka pysyy paikallaan pienen magneetin avulla. Toisin kuin tavallinen kuulokoje, sisäkorvaistute ei vahvista ääntä, vaan istutteen puheprosessori muuntaa ääniaallot sähköisiksi signaaleiksi. (Kronlund 2005, 339–340.) Sähköiset signaalit siirtyvät lähetinkelajohtoa pitkin korvan takana olevaan lähetinkelaan. Lähetinkela välittää signaalit sisäisen istutejärjestelmän elektrodeihin, jotka vuorostaan stimuloivat kuulohermoja. Kuulohermo vastaanottaa sähköiset signaalit ja lähettää ne ohimolohkon kuuloaivokuoreen, joka tulkitsee ne ääniksi. (Jero & Kentala 2007, 2015–2016; Kuuloliitto ry 2009a.)

Sisäkorvaistutelapsen kuntoutusta suunniteltaessa on pyrittävä löytämään vaihtoehtoisia kommunikaatiomenetelmiä niitä tilanteita varten kun istutetta ei voi käyttää, tai jos se ei jostain syystä toimi. Istute ei saa olla esimerkiksi missään tekemisissä veden kanssa, joten saunaan, suihkuun tai uimaan mentäessä ovat laitteen ulkoiset osat irrotettava. (LapCI ry 2013b.) Hälyt ja melut ympäristössä voivat myös tehdä istutteella kuulemista vaikeaa (Johansson 2009). Ilman sisäkorvaistutteen apua ei lapsi kuule ja tarvitsee kommunikoidakseen jotain puhetta tukevaa kommunikointi-

menetelmää, kuten tukiviittomia tai viitottua puhetta (LapCI ry 2013b). Edellä mainittuja kommunikaatiomenetelmiä esitellään tarkemmin luvussa 4.

3.2 Hoidon kriteerit ja leikkaus

Lapsen kuulonkuntoutuksen ja puhekielen kehityksen ennuste on sitä parempi, mitä aikaisemmin lapselle asennetaan istute. Suomessa leikattavien lasten keski-ikä on noin 1 vuotta, mutta muualla maailmalla istutteita leikataan jo alle yksivuotiaille. Sisäkorvaistuteleikkaus edellyttää, että lapsella on vaikea-asteinen tai erittäin vaikea-asteinen molemminpuolinen sisäkorvakuulovika, johon tavallinen kuulokoje ei tarjoa riittävää apua. (Jero & Kentala 2007, 2014–2015.) Ennen leikkauspäätöstä lapselle tehdään laajat tutkimukset, joiden tarkoituksena on selvittää lapsen kuulontaso, korvan leikkauksellinen tilanne ja kuulohermon toimivuus (Sorri 1997, 82). Johansson (2009) kertoo, että hoitoratkaisu syntyy aina moniammatillisen työryhmän ja lapsen vanhempien yhteistyönä. Jos lapselle päätetään asentaa istute, on vanhempien sitouduttava lapsen pitkäaikaiseen kuntoutukseen ja hyväksyttävä se, että kuntoutuksen tulokset saattavat näkyä vasta vuosien päästä. (Johansson 2009.)

Jeron ja Kentalan (2007) mukaan sisäkorvaistute asennetaan leikkauksessa, joka kestää keskimäärin 2-3 tuntia. Leikkaus etenee seuraavasti:

Leikkauksessa sisäkorvaistutteen sisäiset osat asennetaan korvalehden taakse ihon alle, vastaanotin tuetaan luuhun porattuun syvennykseen, ja johdin vietään sisäkorvan kierteiseen kuulokäytävään sisäkorvaan tehdyn avanteen kautta. (Mt., 2016.)

Toipuminen leikkauksesta on yleensä nopeaa ja lapsi voi kotiutua jo ensimmäisenä leikkauksen jälkeisenä päivänä (mt., 2016–2017). Aikaisemmin sisäkorvaistute asennettiin vain lapsen toiseen korvaan, mutta vuodesta 2010 lähtien ovat Suomen yliopistolliset sairaalat tarjonneet alueensa syntymäkuuroille lapsille molemminpuolista istutetekuntoutusta (Luukkanen 2010,1). Tähänastiset tutkimustulokset osoittavat, että molemminpuolisesta istutuksesta on hyötyä äänten paikantamisessa ja puheen kuulemisessa meluisessa ympäristössä. Tuloksia on kuitenkin tarkasteltu vain ryhmäta-

solla, joten yksilötasolla vaihtelua voi olla merkittävästikin. (Kokkonen, Mäki-Torkko, Roine & Ikonen 2009, 1570.)

3.3 Kuulon ja kielen kehitys sisäkorvaistuteleikkauksen jälkeen

Sisäkorvaistute aktivoidaan noin 4-6 viikon kuluttua leikkauksesta. Istutteen ohjelmoinnin ja sovituksen tavoitteena on löytää käyttäjälle sopivin kuuntelualue, eli laitteesta pyritään samaan paras mahdollinen apu kuulemiseen. Lapsen kuulon käyttöalue laajenee sitä mukaa kun lapsi tottuu vastaanottamaan ja havaitsemaan sähköisiä äänisignaaleja. Tämän vuoksi istutteen ohjelmointia joudutaan aluksi tarkistamaan ja säätelemään useita kertoja. Myöhemmin tarkastusväli voidaan pidentää jopa 12 kuukauteen. Sisäkorvaistutteen ohjelmoinnin ja sovituksen jälkeen lapsella on mahdollisuus äänielämyksiin. Istutteen käyttö vaatii kuitenkin totuttelua ja ensimmäiset äänielämykset eivät tavallisesti välitä suoraan ymmärrettävää informaatiota. Äänen tunnistaminen ja ymmärtäminen ovat pitkän harjoittelun ja oppimisprosessin tuloksia. (Kronlund 2009.) Kurki ja Takala (2005) kertovat, että sisäkorvaistutelapsen kuulonkuntoutuksessa yleisesti käytettävä termi on kuuloikä. Kuuloikä kuvaa sitä aikaa, jolloin lapsella on ollut mahdollista kuulla sisäkorvaistutteen asentamisen jälkeen. (Mt., 46.)

Puheterapialla on sisäkorvaistutelasten kuntoutuksessa merkittävä rooli, sillä kuntoutuksen päätavoitteena on puhutun kielen kehittymisen tukeminen (LapCI ry 2013b). Sisäkorvaistutteen asentamisen jälkeen lapsi alkaa havaita ääniä ympäristöstään, mutta puheen ymmärtämisen ja tuottamisen kehittyminen vaatii vuosien kuntoutusta. Puheterapian tavoitteet määräytyvät aina yksilön tarpeiden mukaan. Puheterapiassa lasta opetetaan leikkien ja tehtävien avulla kuuntelemaan ja käyttämään kuuloa erilaisissa arkielämän tilanteissa. (Hasan & Rimmanen 2009.) Puheterapian järjestämisen lisäksi puheterapeutin tehtäviin kuuluu muun muassa lapsen kielelliseen kuntoutukseen liittyvä vanhempainohjaus, jossa puheterapeutti ohjaa vanhempia uudenlaiseen kuulonharjoittamiseen ja kuuloa hyväksikäyttävään kommunikointiin (Ahti 2005, 140). Kielenkehitys sisäkorvaistuteleikkauksen jälkeen on hyvin yksilöllistä. Kuntoutustuloksiin vaikuttavat useat erilaiset tekijät, kuten minkä ikäisenä lapsi on saanut istutteen, sekä kuntoutuksen määrä ja laatu. Parhaimmillaan sisäkorvaistutteen avul-

la kuuro, kuuroutunut tai vaikeasti huonokuuloinen lapsi voi kuulla huonokuuloisen lapsen tavoin. (Jero & Kentala 2007, 2017–2018.)

3.4 Kuurojen Palvelusäätiön Juniori-ohjelma

Kuulovammaisen lapsen oikeuksien toteutumista valvovat useat eri järjestöt. Aikaisemmin tässä opinnäytetyössä esiteltiin Kuulovammaisten Lasten Vanhempien Liitto ry:n toimintaa, joka toimi myös työn tilaajana. Seuraavaksi tutustutaan toiseen työn kannalta merkittävään toimijaan, Kuurojen palvelusäätiön Juniori-ohjelmaan. Juniori-ohjelma on tarkoitettu alle kouluikäisten kuurojen, huonokuuloisten ja sisäkorvaistutetta käyttävien lasten perheille (Keltanen 2009). Ohjelman järjestää viittomakielen opetusta ja vertaistukea. Nelivuotisen perusohjelman ja kaksivuotisen jatko-ohjelman aikana perhe pääsee tutustumaan viittomakielen kulttuuriin ja lapsi saa tukea identiteettinsä kehitykseen. (Kuurojen palvelusäätiö 2013.) Juniori-ohjelman toiminta perustuu ajatukseen, että kaksi – ja monikielisyys on rikkaus ja hyvä kielenkehitys turvaavat lapsen sosiaalisen, kognitiivisen ja emotionaalisen kehityksen (Keltanen 2009).

Juniori-ohjelman kursseilla viittomakieltä perheille opettavat kuurot viittomakielen opettajat. Keltanen (2009) mukaan monet ohjelmassa mukana olevista perheistä kommunikoivat lapsensa kanssa tukiviittomia tai viitottua puhetta käyttäen, mutta ohjelman kautta he haluavat oppia viittomakieltä. Viittomakielen visuaalisten ilmaisukeinojen (tilan käyttö, osoitukset, katseen suunta, ilmeikkyys) käyttäminen tekee tukiviittomien ja viitotun puheen ymmärtämisestä helpompaa. Keltanen (2009) toteaa myös, että lapsen on helppo oppia viittomakieltä, oli hänen kuulonsa millainen tahansa, sillä viittomakieltä vastaanotetaan visuaalisesti näön kautta.

Viittomakielenkurssien lisäksi Juniori-ohjelma tarjoaa huonokuuloisille, kuuroille ja sisäkorvaistutetta käyttäville lapsille viittomakielenopetusta lapsen kotipaikkakunnalla kahden vuoden ajan. Opetuksen tavoitteena on harjoitella kommunikaation perustaitoja (katsekontakti, vuorottelu, huomion herättäminen), kasvattaa lapsen viittomavarastoa sekä harjoitella viittomakielen rakenteita. Opettajana toimii kuuro viittomakielenopettaja. (Keltanen 2009.) Keltanen (2009) kertoo, että ohjelman kautta lapsen on

mahdollisuus tavata kuuroja aikuisia ja nähdä heitä vastuullisissa tehtävissä. Vastavaanlaista tilaisuutta viittomakielisten henkilöiden tapaamiseen ei lapsen kotipaikkakunnalla välttämättä muuten tarjoutuisi. (Keltanen 2009.)

4 SISÄKORVAISTUTE JA KOMMUNIKOINTI

Kommunikointi on vastavuoroista toimintaa, jossa osapuolet ilmaisevat toisilleen ajatuksiaan, tietojaan, tarpeitaan ja tunteitaan. Kommunikointi sisältää sekä tiedostettuja, että tiedostamattomia viestejä kuten ilmeet, eleet, kehon asennot, etäisyys, läheisyys ja katse. Ihmisille tyypillisin tapa kommunikoida on puhuminen. Jos henkilöllä on vaikeuksia ilmaista itseään puheella tai ymmärtää toisten puhetta, voi viestien välittäminen mahdollistua puhetta tukevan ja korvaavan kommunikoinnin avulla. (Huuh-
tanen 2011b, 12–15.)

4.1 Kommunikaatiotavat

Noin 90 % huonokuuloisista ja kuuroista lapsista syntyy kuuleville vanhemmille, joiden äidinkieli on puhuttu kieli (Ahti & Lonka 2005, 154). Kuulovamman varmistuttua ovat vanhemmat uuden tilanteen edessä ja heidän on yhdessä asiantuntijoiden kanssa päätettävä, mikä kommunikointitapa tukee parhaiten lapsen kielellistä kehitystä (Ahti 2005, 134). Määttä (2001) korostaa, että vanhempien rooli osana kuntoutustyöryhmää on merkittävä. Vanhemmat tuntevat lapsensa parhaiten ja pystyvät näin ollen jakamaan ammatti-ihmisille lapsen kuntoutuksen kannalta olennaista tietoa. Vanhempien ja ammatti-ihmisten välisen yhteistyön perustana toimii molemminpuolinen kunnioitus. Ammatti-ihmisten tulisi nähdä vanhemmat voimavarana ja perheen asiantuntijoina. Vanhempien vuorostaan tulisi osata arvostaa ammatti-ihmisten asiantuntemusta ja luottaa heidän erityisosaamiseensa. (Mt., 100-101,106.) Asiantuntijoiden antama informaatio on vanhemmille ensiarvoisen tärkeää ja sen vuoksi sen tulisi olla kattavaa sekä puolueetonta (Ahti 2005, 134).

Sisäkorvaistuteleikkauksen jälkeisen kommunikointitavan valintaan vaikuttavat lapsen kielenkehityksen taso sekä perheen toimintamahdollisuudet. Sisäkorvaistutteen asentamisen jälkeen on lapsen kuntoutuksen tavoitteena ensisijaisesti puhekielen oppiminen. Puhekielen rinnalla lapsen kanssa kommunikoidessa voidaan käyttää viittomakieltä tai yksittäisiä viittomia. Kuntoutus voi myös keskittyä täysin puheen ymmärtämiseen ja tuottamiseen, ilman muiden kommunikaatiomenetelmien tai kielten tuomaa apua. (Mt.,136,140.) Kurjen ja Takalan (2005, 49) mukaan monet perheet kommunikoivat aluksi sisäkorvaistutelapsen kanssa totaalikommunikaatiota käyttäen. Totaalikommunikaatiolla tarkoitetaan kaikkia kommunikaatiota tukevia menetelmiä: puhetta, kuuloa, viittomia, huuliolukua, sormiaakkosia, eleitä ja ilmeitä (Sume 2010, 192–193; Snellman & Lindberg 2007, 58). Kurki ja Takala (2005, 49) toteavat kuitenkin, että kuuloiän kasvaessa perheissä käytettävät kommunikointimenetelmät yksilöllistyvät.

Sume (2010) selvitti osana pitkittäistutkimustaan millaisia kommunikaatiomenetelmiä sisäkorvaistutelapsen perheillä (19 perhettä) oli käytössä ennen ja jälkeen istuteleikkauksen. Tutkimustuloksista käy ilmi, että ennen istuteleikkausta perheet käyttivät pääkommunikointikeinona viitottua puhetta, tukiviittomia, viittomakieltä ja/tai totaalikommunikaatiota. Istuteleikkauksen jälkeen lasten kommunikaatio siirtyi vahvasti puhutun kielen suuntaan ja heistä valtaosa (79 %) käytti pääkommunikointikeinona puhuttua kieltä. Vanhemmat kertoivat kuitenkin käyttävänsä lapsen kanssa myös viittomia vahvistamaan puheen vastaanottamista esimerkiksi silloin, kun lapsi ei ymmärrä puhuttua viestiä. Järvenpää ja Koskela (2000, 66–67) kartoittivat 21 sisäkorvaistutelapsen kommunikaatiossa tapahtuvia muutoksia. Tutkimuksessa selvisi, että vaihtoehtoisia kommunikaatiomenetelmiä käytetään perheissä istuteleikkauksen jälkeen myös implanttiin tai lapsen kielenkehitykseen liittyvistä syistä, esimerkiksi silloin kun implantti ei ole päällä tai sitä ei voi teknisten syiden vuoksi käyttää.

Tähän mennessä laajin Suomessa tehty selvitys sisäkorvaistutelasten kommunikaatiosta on Longan ja Hasan (2006) tutkimus, jonka kohderyhmänä oli 164 sisäkorvaistutteen saanutta 0–16-vuotiasta lasta, joista synnynnäisesti kuuroja tai ennen puheenoppimista kuuroutuneita oli 138. Tutkimustulosten mukaan sisäkorvaistuteleikkauksen jälkeen lapsista (N=138) jopa 64 % käytti viittomia kommunikoinnissaan, kun taas 36 % ei käyttänyt viittomia lainkaan.

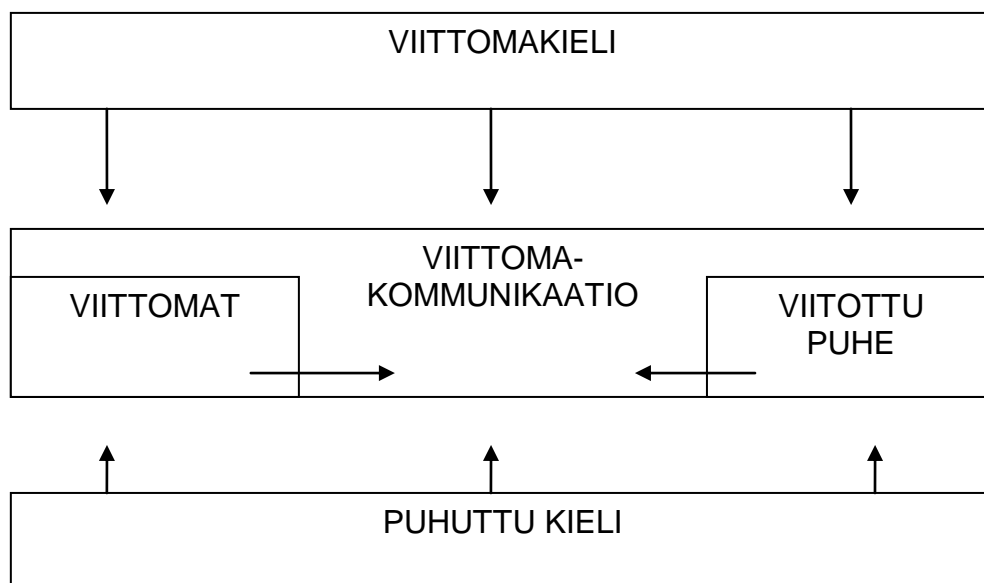
Yllä mainituiden tutkimusten tuloksista on pääteltävissä, että sisäkorvaistutela lapset tarvitsevat kommunikoinnissaan puhetta tukevia kommunikaatiomenetelmiä istuteleikkauksen jälkeenkin. Tutkimuksissa nousi erityisesti esille viittomien merkitys kommunikoinnin tukena. Seuraavassa alaluvussa 4.2 tutustutaan tarkemmin tukiviittomiin, viitottuun puheeseen ja viittomakieleen.

4.2 Viittomakommunikaatio ja viittomakieli

Jos lapsen puheen kehityksessä huomataan viivästyminen tai häiriöitä, voidaan kommunikoinnin apuna käyttää puhetta tukevia ja korvaavia kommunikaatiomenetelmiä (von Tetzchner & Martinsen 2000, 20; Huuhtanen 2011b, 15). Puhetta tukevasta ja korvaavasta kommunikaatiosta käytetään kirjainyhdistelmää ACC, joka on lyhenne englannin kielen sanoista Augmentative and Alternative Communication. Puhetta tukevia ja korvaavia kommunikaatiomenetelmiä ovat muun muassa kuvat, esineet, symbolijärjestelmät, bliss-kieli, kehonviestit, eleet, puhe ja viittomat. Kommunikointimenetelmän valinta tapahtuu käyttäjän, lähiympäristön ja asiantuntijoiden yhteistyönä. (Huuhtanen 2011a, 15–16, 20.) Kommunikointimenetelmän valinnassa tarvitaan tietoa lapsen oireyhtymästä ja siihen tyypillisesti liittyvistä vahvuuksista ja riskeistä. Lopullinen valinta tehdään aina lapsen yksilöllisten tarpeiden ja valmiuksien mukaan. (Launonen 2011, 33.) Puhetta tukevaa ja korvaavaa kommunikointia tarvitsevien lasten kuntoutus tulee aloittaa heti kun kielen kehitykselliset ongelmat ilmenevät (Autio & Ylijoki 2005, 9). Lapsen varhainen kommunikointi luo edellytykset kielen kehitykselle ja puhetta tukevan ja korvaavan kommunikoinnin käytön avulla lapsi voi toimia itse aktiivisena kommunikoijana ja saada kokemuksia onnistuneesta vuorovaikutuksesta (Launonen 2011, 32).

Yksi puhetta tukeva ja korvaava kommunikaatiomenetelmä on viittomakommunikaatio, johon kuuluvat tukiviittomat ja viitottu puhe. Viittomakommunikaatio ei ole viittomakielen tapaan luonnollinen kieli, vaan puhutun kielen tukimenetelmä. (Vatanen & Rantala 2006, 12.) Viittomakommunikaatiosta voi tulla lapselle väliaikainen tai pysyvä ilmaisukeino (Launonen 2011, 32). Alla olevasta kuvioista 1 näkyy, että viittomakommunikaatio muodostuu puhutusta kielestä ja viittomakielestä. Vatanen ja Rantala (2006, 12) toteavat, että tukiviittomien ja viitotun puheen välille on vaikea tehdä sel-

keää rajaa ja useimmiten perheopetuksessa opetetaan jotain näiden kahden kommunikointimenetelmän väliltä.

KUVIO 1. Viittomakommunikaatio kommunikointimenetelmänä (Vatanen & Rantala 2006, 13).

Tukiviittomat ovat yksi yleisimmistä Suomessa käytettävistä puhetta tukevista ja korvaavista kommunikaatiomenetelmistä. Tukiviittomisella tarkoitetaan puheen tai puheen tapailun samanaikaista tukemista yksittäisillä viittomakielen viittomamerkeillä. Viestin merkityksen kannalta keskeiset sanat viitotaan puhutun kielen mukaisessa sanajärjestyksessä. Tukiviittomisessa ei käytetä viittomakieleen liittyviä sääntöjä ja rakenteita. Kyse ei ole kielestä, vaan kommunikointimenetelmästä, johon puheen ja viittomien lisäksi kuuluvat osoitukset, ilmeet ja äänensävyjen vaihtelut. (Autio & Ylijoki 2005, 3, 9.) On tärkeää muistaa, että tukiviittomien rinnalla käytetään aina samanaikaisesti puhetta. Samanaikaisen puhumisen ja viittomisen seurauksena puherytmi vaistomaisesti hidastuu, lauserakenteet lyhenevät ja sanoma yksinkertaistuu, mikä helpottaa puheviestin ymmärtämistä. (Launonen 2011, 37.)

Tukiviittomista käytetään myös termejä puhetta vahvistavat viittomat, avainviittomat, selkoviittomat ja nalle-viittomat. Termit tuki- ja avainviittomat ovat keskenään synonyymeja ja tarkoittavat sitä, että vain lauseen sisällön kannalta tärkeät sanat viitotaan. (Autio & Ylijoki 2005, 9.) Selko- ja nalle-viittomilla tarkoitetaan helponnettuja viittomia, joissa varsinaista viittomaa on muutettu niin, että se on motorisesti helpompi tuottaa. Tukiviittomat termiä suositellaan käytettäväksi silloin kun lauseesta viitotaan puheen tukena vain muutama avainsana. Tukiviittoma-termi kuvaa hyvin viittoman tarkoitusta, joka on puheen tukeminen. (Takala 2005, 34–35.)

Viitottu puhe on huulilta lukua tukeva kommunikointimenetelmä, jossa sanat ja viittomat tuotetaan samanaikaisesti puheen rytmissä joko ääneen puhuen tai äänettömästi huuliolla artikuloiden (Lappi & Malm 2011, 47). Viitotussa puheessa käytetään viittomakielen viittomamerkkejä, mutta sanajärjestys on puhutun kielen mukainen (Välimaa & Rimmanen 2005, 313). Viittomakielellä ominaiset elementit kuten ilmeiden käyttö ja paikantaminen kuuluvat myös viitottuun puheeseen (Kuuloliitto 2009c).

Aikaisemmin viittomien käytön on epäilty hidastavan tai jopa estävän puheen kehitystä. Useat tutkimukset ja käytännön kokemukset ovat kuitenkin todistaneet tämän väitteen vääräksi ja viittomien käytön on todettu lisäävän lapsen puheyriä ja tukevan puheen kehitystä. (Huuhtanen 2011a, 28.) Aution ja Yljoen (2005, 10) mukaan tutkimukset osoittavat, että lapset joilla on vaikeuksia kielenkehityksessä, ovat auditiivisen tiedon sijasta vahvempia visuaalisen tiedon hahmottamisessa ja/tai tuottamisessa. Näillä lapsilla osoitukset ja eleet ovat luonnollinen osa kommunikointia ja viittomia seuraamalla lapsen on helpompi löytää viestistä keskeisimmät asiat. Johansson (2009) toteaa, että viittomien ja puheen yhtäaikainen käyttö luo monipuolisuutta sisäkorvaistutelasten vuorovaikutustaitoihin: lapsi voi kommunikoida kuulevien kanssa puheen avulla ja viittomakielisen kanssa viittomin.

Toisin kun tukiviittomat ja viitottu puhe, *viittomakieli* ei ole kommunikointimenetelmä vaan kuurojen yhteisössä syntynyt luonnollinen kieli (Malm & Östman 2000, 16). Viittomakieleltä vastaanotetaan näköaistin kautta ja tuotetaan käsien ja vartalon liikkeiden, sekä ilmeiden avulla (Kuurojen Liitto ry 2010). Viittomakielellä on oma kielioppi, jossa sanaa vastaava perusyksikkö on viittoma. Viittomakielet ovat rakenteeltaan ja laadultaan yhtä kehittyneitä kuin puhutut kielet. (Malm & Östman 2000, 13, 16.) Kurjen ja

Takalan (2005, 50) mukaan sisäkorvaistutetun lapsen on tärkeää saada puheopetuksen rinnalla myös viittomakielen opetusta, sillä kielen oppiminen istutteen avulla on hidasta ja ilman laitetta on lapsi edelleen kuuro. Keltanen (2009) tuo myös esille, että jos lapsen puhuttu kieli ei syystä tai toisesta kehitykään odotusten mukaisesti, on hänellä turva viittomakielen taidoissa.

5 VIITTOMAKOMMUNIKAATION PERHEOPETUS

Perheen kotona tapahtuvasta viittomien opettamisesta näkee lähteissä käytettävän eri nimityksiä, kuten tukiviittomien perheopetus, viittomien kotiopetus sekä viittomakommunikaation perheopetus. Tässä opinnäytetyössä perheen kotona tapahtuvasta tukiviittomien ja viittotun puheen opettamisesta käytetään nimitystä viittomakommunikaation perheopetus ja viittomakielen opetuksesta puhuttaessa nimitystä viittomakielen perheopetus. Viittomakommunikaation ja viittomakielen perheopetuksia tekevästä henkilöstä käytetään termiä perheopettaja. Seuraavassa luvussa kerrotaan millä perusteilla perheopetusta myönnetään ja kuinka perhe voi tarvitessaan anoa opetusta. Tulevissa alaluvuissa tutustutaan myös perheopetuksen suunnitteluun ja toteutukseen, sekä tarkastellaan viittomakommunikaation ja viittomakielen opettajan vähimmäispätevyysvaatimuksia.

5.1 Opetuksen anominen ja myöntäminen

Kuulovammaisen lapsen perhe voi saada viittomakommunikaation ja viittomakielen opetusta vammaispalvelulain perusteella myönnettävänä sopeutumisvalmennuksena (Lappi 2009). Lain mukaan kunnalla on vastuu vammaisille tarkoitettujen palveluiden ja tukitoimien järjestämisestä. Niiden tulisi sisällöltään ja laajuudeltaan vastata kunnassa esiintyvää tarvetta ja niitä järjestettäessä tulee huomioida asiakkaan yksilöllinen avun tarve § 3. Sopeutumisvalmennusta voidaan järjestää vammaiselle henkilölle tai hänen lähiomaiselleen, hänestä huolehtivalle, taikka muutoin läheiselle henkilölle § 8. (Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista (1987/380.) Sopeutumisvalmennukseen kuuluu neuvonta, ohjaus ja valmennus

vammaisen henkilön ja hänen lähiyhteisönsä sosiaalisen toimintakyvyn edistämiseksi. Sopeutumisvalmennusta voidaan toteuttaa yksilöllisesti tai ryhmäkohtaisesti ja tarvittaessa se voi olla myös toistuvaa § 15. (Asetus vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista (1987/759.)

Viittomakommunikaation ja viittomakielen opetusta anotaan kotikunnan sosiaalitoimistosta ”Ilmoitus sosiaalipalveluiden tarpeesta”-lomakkeella. Lomakkeen liitteenä tulee olla lasta hoitavan puheterapeutin tai lääkärin lausunto viittomaopetuksen tarpeellisuudesta ja lapsen sairaudesta tai vammasta. Viittomakielen ja viittomien opetus kuuluu määrärahasidonnaisiin palveluihin, joita kunta myöntää määrärahojensa puitteissa. (Autio & Ylijoki 2005, 15.) Laissa ei ole määritelty opetukseen myönnettäviä tuntimääriä, joten ne voivat vaihdella suurestikin kunnasta riippuen (Kurki 2005, 229). Kunta voi myöntää perheelle viittomaopetusta kerralla korkeintaan 100 tuntia, mutta perhe voi tarvittaessa anoa lisää opetusta (Autio & Ylijoki 2005, 15).

5.2 Opetuksen suunnittelu ja toteutus

Viittomakommunikaation perheopetukseen ei ole olemassa yhtenäistä opetussuunnitelmaa, vaan jokainen perheopettaja suunnittelee opetuksensa vapaasti (Kanniainen & Sohlström 2008, 22, 44). Perheopetusta suunniteltaessa on otettava huomioon perheen senhetkinen tilanne, sekä yksilölliset mahdollisuudet, tarpeet ja toiveet (Vatanen & Rantala 2006, 10). Kun opetuksen lähtökohtana on asiakaslähtöisyys, yleisen opetussuunnitelman laatiminen onkin lähes mahdoton tehtävä. Jokainen opetettava perhe on erilainen ja jokaisella perheellä on erilaiset tarpeet, mielenkiinnon kohteet ja toiveet viittomien opetuksen ja käytön osalta.

Kanniainen & Sohlström (2008) selvittivät opinnäytetyössään millaisia opetussuunnitelmia viittomakommunikaation perheopetuksessa käytetään ja mitkä asiat vaikuttavat opetussuunnitelman laatimiseen. Tutkimustuloksista kävi ilmi, että tärkeimmät opetuksen suunnitteluun vaikuttavat tekijät olivat perheen toiveet ja tarpeet, perheen mahdolliset kriisit, lapsen osallistuminen opetukseen sekä lapsen diagnoosi. Lappalaisen (2002) hyvin vastaavanlaisessa tutkimuksessa ilmeni myös, että käytettävissä

olevalla ajalla on vaikutusta opetuksen suunnitteluun. Aika antaa perheopetukselle raamit ja määrittelee sen, mitä opetukseen ehditään sisällyttää.

Viittomakielen ja viittomakommunikaation perheopetus tapahtuu yleensä perheen kotona, mutta tilanteesta riippuen voidaan opetustilanteita järjestää myös muissa lapsen elinpiiriin liittyvissä paikoissa (Lappi 2009). Opetus kestää yleensä yhdestä kahteen oppituntia. Opetukseen voivat perheenjäsenten lisäksi osallistua kaikki lapsen lähipiiriin kuuluvat henkilöt, kuten isovanhemmat, sukulaiset, tuttavat, päiväkodin henkilökunta ja muut viittomien opettelemisesta kiinnostuneet. (Hynynen, Pyörre & Roslöf 2010, 101.) Aikuisten tehtävänä on toimia lapselle kommunikointi- ja vuorovaikutusmalleina (Autio & Ylijoki 2005, 10). Kun lapsen lähiympäristö alkaa viittoa, lapsi oppii viittomat luonnollisissa kommunikointitilanteissa. Viittomakommunikaatio-opetus toteutetaan käyttäen joustavasti eri opetusmenetelmiä ja tuntien sisällöt suunnitellaan perheen arjen mukaan. Tavoitteena on, että uusi opeteltava kommunikaatiomenetelmä siirtyy perheen ja lähiympäristön arkikäyttöön. (Vatanen & Rantala 2006, 10–11.) Viittomakielen ja viittomakommunikaation opettamiseen on olemassa vain niukasti valmista materiaalia, joten materiaalien suunnittelemisen ja valmistaminen on myös osa perheopettajan työtä (Hynynen, Pyörre & Roslöf 2010, 101).

5.3 Perheopettaja

Viittomakommunikaation opettajien pätevyysvaatimuksista ei ole olemassa määritelmää laissa tai virallisissa lähteissä. Pätevyysvaatimusten puuttuessa, opettajana voi toimia periaatteessa kuka tahansa, joka oman ammattieettisen arvionsa mukaan on siihen kykenevä ja tiedollisesti riittävän pätevä. (Hynynen, Pyörre & Roslöf 2010, 101.) Aution ja Ylijoen (2005) mukaan yleiseksi suositukseksi on muodostunut, että viittomakommunikaation opettajana toimivat viittomakielen tulkit ja viittomakielenohjaajat, jotka ovat suorittaneet pedagogisia opintoja. Tällä hetkellä opetuksia tekevät kuitenkin myös muiden ammattiryhmien edustajat, kuten puheterapeutit ja erityisopettajat. (Mt., 16.) Trogen (2010, 16) toteaaakin artikkelissaan, että viime kädessä opettaja ja opetuspalveluita tarjoava yritys tekee päätöksen siitä, kuka saa opettaa, mitä ja missä.

Taatakseen viittomakommunikaation opetuskentällä vallitsevan ammatillisuuden ja laadukkaan opetuksen, Evantia Oy:n opetuspalveluita tuottavien yritysten edustajat tekivät vuonna 2010 esityksen, jonka tavoitteena oli yhtenäistää viittomakommunikaation opetuksen tuotteita ja laatukriteereitä. Tämän opinnäytetyön kannalta merkittävimpin osa esitystä on ehdotelma viittomakielen ja viittomakommunikaation opetuksen vähimmäispätevyysvaatimuksista. Ehdotelmasta käy ilmi, että viittomakielen ja viittomakommunikaation opetuksia tekevällä henkilöllä tulisi olla suoritettuna joku seuraavista tutkinnoista tai opinnoista: viittomakielen tulkkipäätös, viittomakielen aineopinnot, viittomakielen ohjaajakoulutus, viittomakielilinja (Kuurojen kansanopisto), viittomakommunikaation erikoistumisopinnot (30 op) tai K-tason tentti (viittomakieli tai viitottu puhe). Tämän lisäksi opetuksia tekevällä henkilöllä tulisi olla suoritettuna tulkkipäätöseen liittyvät pedagogiset opinnot tai pedagogiset / kasvatustieteen / erityispedagogiikan / aikuiskasvatuksen perusopinnot. (Troen 2010, 16–17.)

6 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tässä luvussa kuvataan tutkimusprosessin etenemistä. Aluksi esitellään teemahaastattelua tutkimusmenetelmänä ja perustellaan miksi kyseiseen menetelmään päädyttiin. Tämän jälkeen keskitytään kuvaamaan tutkimuksen toteuttamista vaihe vaiheelta ja lopuksi käsitellään vielä tutkimusaineiston purkuun ja analysointiin käytettyjä menetelmiä.

6.1 Teemahaastattelu tutkimusmenetelmänä

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli tutkia, mitä asioita viittomakielen ja viittomakommunikaation opettajat huomioivat perheopetuksen suunnittelussa ja opetustilanteissa, kun asiakkaana on sisäkorvaistutut lapsi. Tutkimus on kvalitatiivinen eli laadullinen, sillä sen lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen ja se pyrkii kuvaamaan kohdetta mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Laadullisessa tutkimuksessa suositaan metodeja, joissa tutkittavien näkökulmat ja heidän ”äänensä” pääsevät esille. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2012, 161, 164.) Tämän tutkimuksen aineiston-

keruumenetelmäksi valikoitui haastattelu, koska tutkittaville haluttiin antaa mahdollisuus ilmaista itseään vapaasti, sekä tutkijalle mahdollisuus tehdä tarkentavia lisäkysymyksiä.

Tutkimushaastattelut voidaan karkeasti jaotella kolmeen haastattelulajiin sen perusteella, miten kiinteästi kysymykset on muotoiltu ja missä määrin haastattelija säätelee haastattelutilannetta. Strukturoidussa haastattelussa, eli lomakehaastattelussa kysymysten muoto ja esittäytymisjärjestys on täysin määrätty. Avoimessa haastattelussa vuorostaan haastateltavalla on mielessään vain tietty aihe, josta käydään keskustelua vapaasti. Tämän tutkimuksen lajiksi valittiin teema- eli puolistrukturoitu haastattelu, joka on lomakehaastattelun ja avoimen haastattelun välimuoto. (Hirsjärvi ym. 2012, 207–210; Hirsjärvi & Hurme 2010, 43–48.) Hirsjärven ym. (2010) mukaan teemahaastattelussa tutkija on miettinyt tietyt keskeiset teemat, joista hän haluaa haastateltavien puhuvan. Haastattelun edetessä kysymysten muotoa, sekä järjestystä on mahdollista muuttaa. (Mt., 208.) Teemahaastattelun lähtökohtana on, että haastateltavat kertovat jokaisesta aihealueesta oman näkemyksensä (Vilkkä 2009, 101 – 102). Tämän tutkimuksen osalta teemahaastatteluun päädyttiin, koska haastateltavilta haluttiin saada vastaukset samoihin aihepiireihin ja kysymyksiin. Avoin haastattelu olisi vienyt liian paljon aikaa, eikä se olisi opinnäytetyön tarkan aiheen rajauksen ja tutkimuskysymysten näkökulmasta ollut toimiva ratkaisu. Strukturoitu haastattelu olisi vuorostaan rajoittanut haastateltavien mahdollisuutta tuoda esille mahdollisimman paljon henkilökohtaisia ajatuksiaan ja kokemuksiaan.

Teemahaastattelu voidaan toteuttaa yksilö- tai ryhmähaastatteluna (Hirsjärvi ym. 2012, 210–211; Hirsjärvi & Hurme 2010, 61). Tässä tutkimuksessa kaikki haastattelut toteutettiin yksilöhaastatteluina. Tähän ratkaisuun päädyttiin lähinnä tutkimuksen aiheen vuoksi. Yksilöhaastatteluissa haastateltavat saivat tilaisuuden kertoa vapaasti näkemyksiään ja kokemuksiaan sisäkorvaistutelapsen perheopetuksesta anonymisesti, pelkäämättä että paljastaa opettamansa perheen identiteettiä muille haastateltaville. Yksilöhaastattelujen myötä haastateltavat jäivät myös toisilleen anonyymeiksi, joka myös osaltaan lisää tutkimuksen luottamuksellisuutta.

Teemahaastatteluja varten laadittiin haastattelurunko (Liite 2). Haastattelurunko jakautui tutkimuskysymysten pohjalta kolmeen eri teemaan. Jokainen teema sisälsi

kysymyksiä, joiden tavoitteena oli saada haastatteluissa vastauksia työn kannalta olennaisiin asioihin. Tässä tutkimuksessa haastatteluteemat olivat haastateltavien taustatiedot, sisäkorvaistutelapsen taustatiedot ja opetuskokonaisuus. Näiden kolmen eri haastatteluteeman ja etenkin niiden alle jaoteltujen kysymysten merkityksellisyttä työn kannalta on perusteltu tarkemmin luvussa 7.

6.2 Tutkimuksen eteneminen ja haastattelujen toteutus

Opinnäytetyön tavoitteena oli saada ajankohtaista tietoa sisäkorvaistutelasten perheopetuksen nykytilanteesta. Tämän vuoksi tutkimuksen kohderyhmäksi valikoitui viittomakielen ja viittomakommunikaation opettajat, jotka opettivat tutkimuksen aikaan sisäkorvaistutelapsen perheessä. Opinnäytetyön tutkimuskysymyksiin lähdettiin alun perin keräämään vastauksia sähköisellä kyselylomakkeella. Kyselytutkimukseen päädyttiin siksi, että tavoitteena oli kerätä laaja tutkimusaineisto, jonka perusteella olisi mahdollista tehdä yleispäteviä huomioita siitä, millaista sisäkorvaistutelapsen perheopetus on Uudenmaan alueella. Hirsjärvi ym. (2012, 195) mukaan kyselytutkimuksen ongelmaksi saattaa kuitenkin muodostua alhainen vastausprosentti, kuten tämänkin tutkimuksen kohdalla tapahtui. Saatekirje ja linkki sähköiseen kyselyyn lähetettiin Evantia Oy:n Opetustilaus.fi-palvelun kautta Uudenmaan alueella opetuspalveluita tarjoaville yrityksille. Kyselyä mainostettiin myös Suomen Viittomakielen Tulkit ry:n Facebook-sivuilla. Vaikka vastausaikaa kyselyyn oli varattu useampi viikko ja kohderyhmälle lähetettiin kyselyä koskeva muistutusviesti, kertyi vastauksia lopulta vain kaksi.

Alhaiseen vastausprosenttiin johtaneita syitä on mahdotonta tietää varmasti kohderyhmältä kysymättä, mutta jonkinlaisia arvauksia on kuitenkin mahdollista esittää. Vaikka kyselylomake oli kokonaisuudessaan tarkoin ja huolellisesti suunniteltu, se sisälsi paljon avoimia kysymyksiä. Avoimien kysymysten etuna on se, että niiden avulla vastaaja saa mahdollisuuden ilmaista mielipiteensä perusteellisesti ja omin sanoin (Hirsjärvi ym. 2012, 201). Huonona puolena avoimissa kysymyksissä on puolestaan se, että niihin vastaaminen vie aikaa (Alanen 2011, 151). Näin ollen alhaisen vastausprosentin voisi ajatella ainakin osittain johtuvan siitä, että vastaajat ovat nähneet kyselyyn vastaamisen liian työläänä ja aikaa vievänä. Toinen syy alhaiseen vas-

tausmäärään voisi olla, että kohderyhmä ei ole kokenut tutkimusta omasta näkökulmastaan tärkeäksi ja jättänyt sen vuoksi vastaamatta. On myös syytä pohtia sitä, kuinka hyvin kyselylomake on yrityksen sisällä tavoittanut kohderyhmänsä ja moneenko tutkimukseen ihmiset jaksavat osallistua, kun opinnäytetöihin liittyviä kysely – ja haastattelupyyntöjä tulee samaan aikaan usealta eri taholta.

Kyselytutkimuksessa kerättyjä vastauksia tarkasteltaessa huomattiin, että avoimiin kysymyksiin oli vastattu tutkimuskysymysten näkökulmasta liian suppeasti. Tavoitteena oli saada pohdiskeltuja ja monipuolisia vastauksia sisäkorvaistutelasten perheopetukseen liittyen, mutta kyselytutkimuksen vastaukset osoittautuivat hyvin tiiviiksi ja osittain myös epätarkoiksi. Uuden kyselyn toteuttaminen ei olisi ollut enää ajankäytöllisistä syistä mahdollista, eikä mikään olisi taannut riittävää vastaajamäärää tälläkään kertaa. Näin ollen uusi aineistonkeruu päädyttiin toteuttamaan haastattelun muodossa ja opinnäytetyön tavoitteita päätettiin muokata. Sisäkorvaistutelapsen perheopetuksen suunnittelua ja toteutusta käsittelevän laajan, mutta pintapuolisen tutkimuksen sijasta päätettiin työssä keskittyä kuvamaan aihetta monipuolisemmin ja syvällisemmin pienemmän kohderyhmän näkökulmasta.

Teemahaastatteluja varten laaditun haastattelunrunгон pohjana päädyttiin hyödyntämään kyselytutkimuksessa käytettyä kyselylomaketta. Kyselylomake oli aikaisemmin testattu kahden viittomakommunikaation opetuksia tekevän viittomakielen tulkin toimesta. Tulkkien antamien palautteiden pohjalta lomaketta vielä muokattiin ja lopullinen hyväksyntä lomakkeesta saatiin opinnäytetyön ohjaajalta. Kyselylomake oli laadittu tarkasti opinnäytetyön tutkimuskysymysten pohjalta, joten sen hyödyntäminen teemahaastatteluissa nähtiin toimivana ja perusteltuna ratkaisuna.

Haastattelujen kohderyhmänä olivat kyselytutkimuksen tapaan viittomakielen ja viittomakommunikaation opettajat, jotka opettivat tutkimuksen aikaan sisäkorvaistutelapsen perheessä. Haastateltavia lähdettiin kartoittamaan Suomen Viittomakielen Tulkit ry:n Facebook-sivujen, sekä opinnäytetyön tilaajan ja -ohjaajan kontaktien kautta. Lopulta haastateltavia löytyi kolme, joista kaksi opetti sisäkorvaistutelapsen perheessä ja yksi opetti työnsä puolesta sisäkorvaistutelapsia. Tuomalla perheopetuksia käsittelevien vastausten rinnalle opetuskokemuksia, joissa on läsnä vain sisäkorvaistutelapsi, saatiin tutkimukseen entistä kattavampi kuvaus siitä, millainen asia-

kasryhmä sisäkorvaistutellapset ovat viittomakielen ja viittomakommunikaation opetuksen näkökulmasta. Viimeinen haastateltava löytyi aikaisemmin toteutetun kyselytutkimuksen kautta, jossa kyseinen henkilö oli ilmaissut halukkuutensa osallistua aiheetta käsittelevään haastatteluun. Näin ollen haastateltavien lopulliseksi määräksi muodostui neljä henkilöä. Haastateltavista kaksi oli äidinkieleltään viittomakielisiä ja kaksi suomenkielisiä.

Teemahaastattelut tehtiin tammi- ja helmikuussa 2013 ja haastattelut kestivät 45 minuuttia puoleentoista tuntiin. Kolme haastatteluista toteutettiin kasvokkain ja yksi niin, että haastateltava vastasi haastattelukysymyksiin kirjallisesti sähköpostin välityksellä. Tämän jälkeen vastauksista keskusteltiin verkkoyhteyden kautta Skype-ohjelmaa käyttäen. Haastattelutilanteet toteutettiin kokonaisuudessa kunkin haastateltavan omalla äidinkielellä. Kaikki haastattelut nauhoitettiin aineiston myöhempää analyysia varten ja nauhoitusta varten haastateltavilta pyydettiin kirjallinen lupa (liite 3.) Teemahaastattelujen nauhoittamiseen päädyttiin, jotta haastattelutilanteessa pysyttiin muistiinpanojen kirjoittamisen sijasta keskittyä itse haastattelutilanteeseen.

Haastateltaville lähetettiin haastattelurunko etukäteen sähköpostitse. Tällä tavoin haluttiin varmistaa, että haastateltavat voivat rauhassa tutustua kysymyksiin ja pohtia vastauksiaan. Itse haastattelutilanne eteni haastattelurungon mukaisesti taustatiedoista yksityiskohtaisempiin, sisäkorvaistutellasten perheopetusta käsitteleviin tietoihin. Kolmen eri teeman sisällä kysymysjärjestys vaihteli tilanteen ja vastausten sisältöjen mukaan. Haastattelun aikana haastateltaville esitettiin myös tarkentavia kysymyksiä monipuolisten vastausten keräämiseksi. Tarvittaessa joitain kysymyksiä myös toistettiin ja selitettiin epäselvyyksien välttämiseksi.

6.3 Tutkimusaineiston analysointi

Hirsjärven ym. (2012, 222) mukaan laadullisen tutkimuksen aineisto useimmiten litteroidaan eli kirjoitetaan puhtaaksi sanasanaisesti. Litteroinnin avulla tutkimusaineisto muuntuu helpommin hallittavaan muotoon (Ruusuvuori, Niikander & Hyvärinen 2010, 13). Tutkimuskysymykset ja aineiston analysoinnissa käytettävät menetelmät vaikuttavat siihen, kuinka tarkkaa litteroinnin tulisi olla (Ruusuvuori 2010, 424; Hirsjärvi ym.

2012, 222; Hirsjärvi & Hurme 2010, 139). Jotkut analyysimenetelmät vaativat koko kerätyn aineiston litterointia, kun taas joidenkin menetelmien kohdalla riittää vähemmän yksityiskohtainen litterointi (Hirsjärvi ym. 2012, 222). Tässä tutkimuksessa merkityksellistä ei ollut se, millä tavoin haastateltavat sanoivat jonkin asian, vaan olennaista olivat ne asiasisällöt, jotka nousivat haastatteluissa esille. Tämän vuoksi aineiston purkamisessa päätettiin käyttää karkeaa litterointia. (Ruusuvuori 2010, 425.)

Teemahaastattelujen aineistoja voidaan analysoida ja tulkita monin eri tavoin (Hirsjärvi ym. 2012, 224). Tässä tutkimuksessa aineiston analysoinnissa käytettiin teemoittelua. Haastateltavien vastaukset jaenneltiin haastattelurungon mukaisesti teemojen alle niin, että jokaisen teeman alla oli kaikkien haastateltavien vastaukset kyseiseen teemaan liittyen. (Eskola & Vastanmäki 2010, 43.) Tämän jälkeen teeman alle kerätyt vastaukset jaoteltiin vielä yksityiskohtaisemmin teemoista löytyvien haastattelukysymysten alle. Tällä tavoin saatiin tietoa siitä, mitä yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia vastauksissa oli. Hirsjärven ja Hurmeen (2010, 173) mukaan aineiston analyysivaiheessa alkuperäisten teemojen rinnalle saattaa nousta uusia teemoja. Tässä tutkimuksessa aikaisemmin määriteltujen, tutkimuskysymysten pohjalta muotoutuneiden teemojen rinnalle ei noussut varsinaisia uusia pääteemoja, mutta opetuksen suunnittelua ja toteutusta käsittelevät kysymykset synnyttivät uusia, tutkimuksen kannalta olennaisia alateemoja. Näitä teemoja on esitelty tarkemmin luvussa 7.

Laadullisesti analysoidun tutkimuksen tulokset voidaan esitellä monella eri tavalla kuten tekstinä, taulukoina tai kuvioina (Hirsjärvi & Hurme 2010, 169; Kalaja, Alanen & Dufva 2011, 20). Tässä tutkimuksessa päädyttiin taulukoina esittämään sisäkorvaistutelaasta käsittelevät taustatiedot sekä osa opetuskokonaisuutta kuvaavista tekijöistä. Taulukot nähtiin tutkimusaineiston ymmärtämisen ja analysoimisen kannalta toimivana ratkaisuna. Laadullisen tutkimuksen tulosten esittelyssä on tyypillistä käyttää lainauksia haastateltavien puheesta (Kalaja ym. 2011, 20). Myös tässä tutkimuksessa on käytetty suoria lainauksia haastateltavien vastauksia esiteltäessä. Lainauksien tarkoituksena on toimia aineistoa kuvaavana esimerkkinä ja lisätä tutkimuksen luotettavuutta. Suorat lainaukset on litteroitu sanasanaisesti, mutta niistä on poistettu puhetavalle tyypillisiä täytesanoja. Poisjätetyn tekstin osoittimenä on kaksi peräkkäistä tavuviivaa - -. Teemahaastatteluista kaksi toteutettiin viittomakielellä, joten osa suorista lainauksista on käännetty viittomakielestä suomen kielelle.

7 TULOSTEN ESITTELY JA ANALYSOINTI

Tässä luvussa esitellään ja analysoidaan teemahaastatteluissa kerättyjä vastauksia. Haastatteluaineiston perusteella vastataan opinnäytetyön tutkimuskysymyksiin sekä käsitellään myös muita opinnäytetyön näkökulmasta olennaisia, haastatteluissa vahvasti esiin nousseita teemoja. Sisäkorvaistutelapsista on tulosten esittelyssä käytetty selkeyden vuoksi numerojaottelua 1–10 (lapsi 1, lapsi 2, lapsi 3 jne.). Tämä numerojaottelu pysyy jokaisen lapsen kohdalla samana läpi tutkimuksen, jotta lukijan on mahdollista muodostaa kokonaiskuva yksittäisen lapsen perheopetusta koskevista vastauksista. Anonymiteetin varmistamiseksi haastateltavien taustatiedot ja vastaukset on esitelty toisistaan erillisinä, eikä niiden välillä ole tunnistamista mahdollistavaa jaottelua.

7.1 Haastateltavien taustatiedot

Haastateltavia pyydettiin kertomaan heidän koulutustaustastaan, pedagogisista opinnoista, sekä viittomakielen ja/tai viittomakommunikaation opetukseen liittyvästä työkokemuksesta. Nämä haastateltavia koskevat taustatiedot olivat tutkimuksen kannalta olennaisia, sillä niiden avulla saatiin ajankohtaista tietoa siitä, millaisilla koulutustaustoilla ja työkokemuksilla perheopetuksia tehdään tällä hetkellä.

Teemahaastatteluun osallistui yhteensä neljä henkilöä, joilla kaikilla on viittomakielen ja viittomakommunikaation opetuksen suositellut vähimmäispätevyysvaatimukset täyttävä koulutustausta. Haastateltavista kaksi on valmistunut viittomakielen opettajaksi Kuurojen kansanopistosta (KKO), yksi viittomakielentulkiksi Humanistisesta ammattikorkeakoulusta (AMK 240op) ja yksi viittomakielen aineenopettajaksi Jyväskylän yliopistosta. Tämän lisäksi osalla haastateltavista on suoritettuna myös muita viittomakielialan tutkintoja, mutta anonymiteetin varmistamiseksi, niitä ei käydä tässä työssä sen tarkemmin läpi. Kaikilla haastateltavilla on taustalla pedagogisia opintoja, jotka ovat joko sisältyneet heidän koulutukseensa, tai niitä on suoritettu erillisinä opintoina esimerkiksi avoimen yliopiston kautta.

Kaikilla neljällä haastateltavalla on kertynyt jo vuosien työkokemus viittomakielen ja/tai viittomakommunikaation opettamisesta. Työvuodet vaihtelivat 7 vuodesta 23 vuoteen ja jokaisen haastateltavan kohdalla opetuksia oli ollut säännöllisesti koko työuran ajan. Tällä hetkellä viittomakielen ja/tai viittomakommunikaation opetus on kahdelle haastateltavalle osa työnkuvaa ja kahden haastateltavan työnkuva muodostuu täysin opetuksista.

Haastateltavista kolmella on aikaisempaa kokemusta perheopetuksesta. Kaksi heistä opettaa tällä hetkellä viittomakieltä ja/tai viittomakommunikaatiota yhdessä sisäkorvaistutetun lapsen perheessä ja yksi haastateltava opettaa tällä hetkellä samanaikaisesti kahdessa perheessä. Näistä neljästä eri perheopetuksesta käytetään tässä työssä seuraavaa jaottelua: Lapsi 1–lapsi 4.

Yhden haastateltavan työnkuvaan ei kuulu perheopetukset, vaan hän opettaa työssään pääsääntöisesti lapsia. Kyseisellä haastateltavalla on kuitenkin vuosien kokemus opetustyöstä ja hänen asiakkaisiinsa kuuluu tällä hetkellä kuusi sisäkorvaistutetusta. Tutkimuksessa tarkastellaan siis neljän sisäkorvaistutetun lapsen perheopetuksen lisäksi kuuden sisäkorvaistutetun lapsen opetusta. Näistä kuudesta eri opetuksesta käytetään tässä työssä seuraava jaottelua: Lapsi 5–Lapsi 10.

7.2 Sisäkorvaistutetusten taustatiedot

Haastateltavilta tiedusteltiin sisäkorvaistutetun lapsen taustatietoja, kuten: ikä, sisäkorvaistutteen leikkausikä, sekä mahdolliset kielenkehitykseen liittyvät diagnoosit. Taustatiedot nähtiin tutkimuksen kannalta olennaisina, sillä niiden pohjalta lukijan on mahdollista ryhtyä rakentamaan kokonaiskuvaa perheopetuksesta. Alla olevassa taulukossa 1 esitetään kuukausina/vuosina kunkin lapsen ikä, sisäkorvaistutteen leikkausikä ja kuuloikä.

Sisäkorvaistutteen saaneista lapsista nuorin oli tutkimuksen aikaan 1-vuotias ja vanhin 9-vuotias. Lasten sisäkorvaistutteen leikkausikä vaihteli 10 kuukaudesta 4,5 vuoteen. Lapsista vanhin oli saanut istutteen 4,5-vuotiaana, kun taas tutkimuksen nuorimmille 1-2 vuoden ikäisille lapsille istute oli asennettu jo 10 kuukauden ikäisenä.

Taulukossa 1 esitetyt tiedot tukevat lääketieteen julkaisuja, joiden mukaan lasten sisäkorvaistutteen leikkausikä on laskenut viime vuosina. Syntymäkuuroille lapsille pyritään asentamaan istute mahdollisimman varhain, jotta kuulon kuntoutuksessa päästäisiin parhaisiin mahdollisiin tuloksiin (Löppönen, Jero & Kentala 2011, 817).

TAULUKKO 1. Sisäkorvaistutelaisten ikä, leikkausikä ja kuuloikä.

	Ikä	Leikkausikä	Kuuloikä
Lapsi 1	2 v 6 kk	2 v	6 kk
Lapsi 2	5 v	4 v 6 kk	6 kk
Lapsi 3	9 v	2 v 6 kk - 3 v	6 v - 6 v 6 kk
Lapsi 4	5 v	1 v	4 v
Lapsi 5	1 v	10 kk	2 kk
Lapsi 6	2 v	10 kk	1v 2 kk
Lapsi 7	2 v	10 kk	1 v 2 kk
Lapsi 8	2 v	10 kk	1 v 2 kk
Lapsi 9	5 v	1 v - 2 v	3 v - 4 v
Lapsi 10	5 v	1 v - 2 v	3 v - 4 v

Haastateltavilta tiedusteltiin myös, onko sisäkorvaistutelapsella kielenkehitykseen liittyviä diagnooseja. Vastauksista kävi ilmi, että suurimmalla osalla lapsista ei ollut mitään todettuja diagnooseja, tai haastateltavat eivät olleet niistä tietoisia. Kahden lapsen kohdalla tutkimukset ovat edelleen käynnissä. Näin ollen tässä opinnäytetyössä ei nähty tarpeelliseksi käsitellä lapsen kielenkehitykseen liittyvien diagnoosien mahdollista vaikutusta perheopetuksen suunnittelun ja toteutukseen.

7.3 Opetustuntien määrä ja aikaisempi opetus

Haastateltavilta kysyttiin mikä on tämän hetkiseen viittomakielen tai viittomakommunikaation perheopetukseen myönnettyjen opetustuntien määrä sekä onko perhe saanut aikaisemmin perheopetusta. Haastateltavien vastaukset on nähtävissä taulukosta 2, johon on merkitty tämän hetkisen ja mahdollisesti edeltäneen perheopetuksen tuntimäärät. Osa perheistä on saanut aikaisemmin perheopetusta, mutta tuntien tarkka määrä ei ollut haastateltavien tiedossa. Taulukossa näkyy erikseen merkittynä ne perheet, jotka ovat tällä hetkellä mukana Kuurojen palvelusäätiön Juniori-ohjelmassa. Keltasen (2009) mukaan Juniori-ohjelma ja perheopetus tulisi nähdä toisiaan täydentävinä palveluina. Juniori-ohjelmassa perhe saa tarvitsemaansa vertaistukea ryhmämuotoisessa opetuksessa, kun taas perheopetuksessa edetään perheen yksilöllisten tarpeiden mukaan. (Keltanen 2009.)

Haastateltavien vastauksista käy ilmi, että kymmenestä sisäkorvaistutetun lapsen perheestä seitsemän on tällä hetkellä mukana Juniori-ohjelmassa. Näistä seitsemästä perheestä kolme saa tällä hetkellä myös perheopetusta, neljä on saanut opetusta aikaisemmin ja yksi ei ole saanut perheopetusta koskaan. Kolme perhettä ei ole Juniori-ohjelmassa mukana, mutta he saavat perheopetusta tarvitsemastaan kielestä ja/tai kommunikaatiomenetelmästä. Nämä kolme perhettä ovat saaneet perheopetusta myös aikaisemmin.

TAULUKKO 2. Juniori-ohjelmaan osallistuminen, tämän hetkisen ja edeltäneen perheopetuksen tuntimäärät.

	Perhe mukana Juniori -ohjelmassa	Perheopetuksen tuntimäärä tällä hetkellä	Edeltäneen perheopetuksen tuntimäärä
Lapsi 1		30	40
Lapsi 2		20	50
Lapsi 3		100	ei tiedossa
Lapsi 4	x	20	ei tiedossa
Lapsi 5	x	-	20
Lapsi 6	x	100	-
Lapsi 7	x	-	20 (Opetus keskeytyi)
Lapsi 8	x	-	-
Lapsi 9	x	-	20
Lapsi 10	x	50	-

Eräs haastateltavista (Lapsi 3.) toi esille, että perheelle aikaisemmin myönnettyjen opetustuntien määrä on tärkeä tietää opetusta suunniteltaessa, sillä sen pohjalta ryhdytään rakentamaan omaa opetuskokonaisuutta. Haastateltava kuitenkin toteaa, opetusta suunniteltaessa on muistettava, että jokainen perhe on erilainen. Osalla viittomat ovat arjessa ahkerammassa käytössä kun toisilla. Opetuksen aluksi onkin aina tehtävä kartoitus perheen lähtötilanteesta: mitä osataan jo, mitä on tarpeen kerrata ja mitä halutaan seuraavaksi oppia.

7.4 Opetuksen suunnittelu

Haastateltavia pyydettiin vapaasti kertomaan, mitä asioita he huomioivat sisäkorvais-
tutelapsen perheopetuksen suunnittelussa. Vastauksista nousi selkeänä teemana
esille perheen toiveet ja tarpeet. Kaikkien haastateltavien mielestä opetusta suunni-

teltaessa on tärkeää tiedustella perheeltä heidän mielenkiinnonkohteitaan, tavoitteita ja toiveita. Jokainen opetusperhe on erilainen ja jokaisella perheellä on myös erilaiset odotukset viittomien opetuksen ja käytön osalta. Haastateltavien mukaan ensimmäisen opetustunti käytetäänkin yleensä uuteen perheeseen tutustumiseen, sekä tiedonkeräämiseen.

Perheen kanssa tehdään suunnitelma siitä, että missä järjestyksessä asioita mennään läpi. Minkä perhe kokee niin kun tärkeimmäksi - - hyvin perhelähtöisesti, että mitä ne toivoo. Sitä kautta se kokonaisuuden suunnittelu menee ja osittain myös yksittäisten kertojenkin suunnittelu - - (Lapsi 1 & 2).

Mä teen niin et mä kysyn aina perheeltä - - mitä perhe itse toivoo. Kerran yks perhe sano tosi hienosti, että ruokaviittomia ei tarvita. Tää on niin kaikkiruokainen ja sille ei oo mitään väliä. Se syö kun on ruoka-aika ja syö kaikkea ruokaa - - Kyllähän mä ympäsin niitä sinne tänne, mutta meillä ei ollut esim. yhtä kertaa: no niin nyt käydään ruokaviittomat - - Jos perhe ei niitä halua, en minä niitä tyrkytä. (Lapsi 3).

Huomioin suunnittelussa sen millainen lapsi on henkilönä: mistä tykkää, mitä osaa, mitä ei osaa, mitkä ovat tavoitteet, mitä pyritään opettamaan. - - Kysyn myös vanhemmilta, että mitä he toivovat minun opettavan lapselle. (Lapsi 5-10).

Launonen (2011, 37) toteaa, että uusien viittomien harjoittelu ja jo opeteltujen viittomien kertaaminen tulisi liittää niihin vuorovaikutustilanteisiin joissa lapsella on aito tarve ilmaista itseään. Tässä tutkimuksessa tuli ilmi, että perheopetuksessa oppituntien aiheet syntyvät niistä arkipäivän tilanteista, joissa perhe tarvitsee viittomia kommunikaation tukena. Jos lapsen on vaikea ilmaista itseään tai tulla ymmärretyksi jossain tietyissä tilanteissa, on tärkeää puuttua tämän kaltaisiin asioihin ensimmäisenä.

Perheopetuksessa tehdään yhdessä aina alussa se, että mitkä on tavoitteet ja mikä on perheen mielestä tavallaan se asioiden kiireellisyysjärjestys. - - Jos joillakin on joku ongelmatilanne vaikka sen ruokailun kanssa ja toteaa et pitäisi äkkiä saada niitä viittomia ja kieltä sinne ruokailutilanteisiin, niin sit se otetaan ensin. (Lapsi 1 ja 2).

Sisäkorvaistutelapsia opettava haastateltava toi vastauksissaan esille, että opetuksen suunnittelu on hyvin erilaista, silloin kun opetustilanteessa on läsnä vain lapsi. Toisin kuin aikuisten opettamisessa, lasten kanssa ensimmäisillä tunneilla tarkat opetussuunnitelmat eivät ole olennaisia, vaan tilanteeseen pitää mennä avoimin mielin ja kassi täynnä pelejä ja leluja. Kun lasten kanssa leikkii ja samalla tarkkailee heidän

toimintaansa, on jo muutaman tapaamiskerran jälkeen mahdollista ryhtyä suunnittelemaan jatkoa. (Lapsi 5–10).

7.5 Opetettava kieli ja/tai kommunikaatiomenetelmä

Haastateltavilta kysyttiin mitä kieltä ja/tai kommunikaatiomenetelmää he opettavat perheessä. Sisäkorvaistutelapsen perheopetuksessa opettavien kielten ja kommunikaatiomenetelmien kartoittamisen lisäksi tämän kysymyksen avulla haluttiin selvittää mitä perheissä yleisimmin opetetaan. Jatkokysymyksenä tiedusteltiin, mitkä asiat ovat mahdollisesti vaikuttaneet kielen ja kommunikaatiomenetelmän valintaan. Taulukossa 3 on esitettyä perheissä tällä hetkellä opetettava, sekä mahdollisesti aikaisemmin opetettu kieli ja/tai kommunikaatiomenetelmä.

Tutkittavana olleista kymmenestä perheestä kahdessa opetetaan viitottua puhetta ja näiden perheiden kohdalla kommunikaatiomenetelmä on pysynyt koko ajan samana. Yhdessä perheessä on aikaisemmin opetettu tukiviittomia ja viitottua puhetta, mutta vuosien aikana ovat viitottu puhe ja viittomakieli osoittautuneet perheelle toimivimmaksi tavaksi kommunikoida. Kolmessa perheessä opetetaan tällä hetkellä viittomakieltä. Nämä kolme perhettä saavat perheopetuksen lisäksi viittomakielen opetusta myös Juniori-ohjelman kautta. Neljä perhettä ei saa tällä hetkellä perheopetusta. Yhteenvetona voidaan siis todeta, että suurimassa osassa perheitä opetetaan viittomakieltä. Muutama perhe saa viitotun puheen opetusta, mutta tällä hetkellä yhdessäkään perheessä ei opeteta tukiviittomia. Seuraavaksi keskitytään tarkastelemaan niiden perheiden kielen ja kommunikaatiomenetelmän valintaan johtaneita tekijöitä, joiden perheopettajia on tutkimuksessa haastateltu (Lapsi 1–Lapsi 4).

TAULUKKO 3. Tämän hetkissä ja edeltäneessä perheopetuksessa opetettava kieli / kommunikaatiomenetelmä.

	Kommunikaatiomenetelmä / kieli tällä hetkellä	Edeltänyt kommunikaatiomenetelmä / kieli
Lapsi 1	Viitottu puhe	Viitottu puhe
Lapsi 2	Viitottu puhe	Viitottu puhe
Lapsi 3	Viitottu puhe / Viittomakieli	Tukiviittomat / Viitottu puhe
Lapsi 4	Viittomakieli	Viittomakieli
Lapsi 5	-	Tukiviittomat
Lapsi 6	Viittomakieli	-
Lapsi 7	-	Tukiviittomat
Lapsi 8	-	-
Lapsi 9	-	Tukiviittomat
Lapsi 10	Viittomakieli	-

Määttä (2001, 100–101, 106) kirjoittaa, että vanhempien ja ammatti-ihmisten yhteistyö on lapsen kuntoutuksen näkökulmasta ensiarvoisen tärkeää. Ammatti-ihmisellä, eli tässä tapauksessa perheopettajalla on tietoa eri kommunikaatiomenetelmistä ja niiden opettamisesta. Hän kuitenkin tarvitsee opetuksensa suunnittelun tueksi vanhempia, jotka tuntevat lapsensa parhaiten ja pystyvät kertomaan perheen toiveista ja tarpeista. Haastatteluissa kävi ilmi, että osassa perheitä opetettava kieli ja kommunikaatiomenetelmä oli lopulta valittu perheen ja opettajan yhteistyönä. Haastateltavat olivat opetuksen aluksi keskustelleet perheen kanssa tukiviittomien, viitotun puheen ja viittomakielen eroista ja tämän jälkeen pohtineet mikä kieli ja/tai kommunikaatiomenetelmä vastaisi parhaiten perheen tavoitteita ja tarpeita.

Perheellä ei ollut sinänsä vielä selkeätä kuvaa vp:n [viitotun puheen] ja viittomakielen eroista. Ja mä yritin selittää sitä. Et aluks koulu onnistuu viitotulla puheella ihan hyvin, mut sit kun lähetään abstrakteihin asioihin. Esim. vaikka kun alkaa historia, samoin uskonto, niitä asioita on helpompi ymmärtää viittomakie-

lellä kuin viitotulla puheella. Koska se viitottu puhe. Siinä on ne omat rajoituksensa aikamääreissä ja miten sä saat jotkut asiat ilmastua. Mä toin sen eron siihen. Että mun mielestä ois hyvä, että lapsi saa molemmat. Ettei jätetä pois sitä viittomakieltä. Muistaa, että se [viittomakieli] on olemassa ja pidetään sitä rikautena. (Lapsi 3).

Kahdessa perheessä (Lapsi 1 ja Lapsi 2) opetetaan tällä hetkellä viitottua puhetta. Haastateltava kertoo, että viitotun puheen opettelemiseen oli näissä perheissä päädytty ensisijaisesti perheiden tarpeiden ja toiveiden pohjalta. Molemmissa perheissä opetukseen osallistuu useita perheenjäseniä, jolloin opetustilanteessa on pystyttävä huomioimaan eritasoiset oppijat. Haastateltavan mukaan viitotusta puheesta hyötyvät kaikki, sillä nopeammat oppijat voivat poimia itselleen ”täytesanoja” samalla kun muut keskittyvät poimimaan itselleen olennaisimmat viittomat. Haastateltava kertoo, että myös opetustilanteessa kommunikoidaan viitotulla puhetta. Tällä tavoin perheen on mahdollista oppia heille tärkeää sanastoa tehokkaasti koko opetustunnin ajan.

Perheissä joissa opetellaan tällä hetkellä viittomakieltä, oli kielenvalinnan perusteena eri tekijät. Ensimmäisessä opetusperheessä (Lapsi 4) ovat vanhemmat valinneet opetuskieleksi viittomakielen, jotta he pystyvät kommunikoimaan lapsen kanssa myös niissä tilanteissa, joissa implanttia ei voi käyttää. Tällaisia tilanteita ovat esimerkiksi uiminen ja saunassa käyminen. Haastateltava kertoo opettavansa perheelle idiomaattista viittomakieltä ja viittomakielellä pyritään kommunikoimaan myös opetustilanteessa. Haastateltava toteaa kuitenkin, että vanhemmat käyttävät kommunikoinnissaan enemmänkin viitottua puhetta.

Vastaavanlaisia kokemuksia oli myös toisessa viittomakieltä opiskelevassa perheessä (Lapsi 3). Tässä perheessä viitottu puhe oli tosin vanhempien toiveesta ollut koko ajan opettavana kommunikaatiomenetelmänä viittomakielen rinnalla. Haastateltava toteaa, että viittomakielen opettelemisen tarkoituksena on ennen kaikkea lapsen koulunkäynnin tukeminen. Haastateltavan mukaan viittomakielellä on helpompi ymmärtää suurempia asiakokonaisuuksia ja vanhempien on helpompi selittää lapselle asioita. Vuosia kestäneessä opetuksessa on viitotun puheen sekä viittomakielen opettaminen osoittautunut toimivaksi ratkaisuksi monin eri tavoin.

7.6 Opetustilanne

Kuten opetuksen suunnittelua käsittelevän kysymyksen kohdalla, myös opetustilanteessa huomioitavia asioita ryhdyttiin kartoittamaan avoimella kysymyksellä. Tutkimusaineiston analysoinnin yhteydessä nousi selkeästi esille, että varsinainen opetustilanne on erilainen riippuen siitä osallistuuko lapsi opetukseen, vai ovatko läsnä vain aikuiset. Osa haastateltavista toi opetustilannetta käsittelevän kysymyksen kohdalla myös esille sisäkorvaistutelapsen kuulon huomioimisen ja hyödyntämisen opetustilanteessa. Opetukseen osallistumista ja kuulon hyödyntämistä tullaan seuraavaksi käsittelemään tarkemmin erillisinä teemoina.

Haastateltavilta tiedusteltiin, keitä perheopetukseen osallistuu säännöllisesti. Tavoitteena oli selvittää kuinka aktiivisesti lapsen lähipiiri on mukana uuden kielen ja/tai kommunikaatiomenetelmän opiskelussa. Perheopetuksen tavoitteenahan on, että mahdollisimman moni lapsen läheinen oppisi käyttämään viittomia lapsen kanssa kommunikoidessaan (Autio & Ylijoki 2005, 15). Tämän vuoksi olisi hyvä, että opetukseen osallistuisi perheenjäsenten lisäksi myös lapsen lähipiiriin kuuluvia henkilöitä. Eräs haastateltavista perusteli vastauksessaan, miksi lapsen kanssa kommunikoivat henkilöt on tärkeää saada mukaan opetukseen:

Kun lapsi on pieni, niin on tosi tärkeää opettaa vanhempia - - . Eli jos joku aikuinen ei viito, ei tarvii luulla sekuntiakaan et se lapsi menisi ja viittoisi sille aikuiselle. Ei se tyhmä ole. Kyl se tietää et toi ei viito, toi viittooo, toi puhuu - - . Hyvin pienenä lapset oppii sen - - . Perusperiaatteena pitää muistaa se, et sen kielen- syötön ja kielen mallin pitää tulla vanhemmilta ihmisiltä, eli isosisaruksilta, vanhemmilta ja niin edelleen. Eikä siltä opettajalta. Opettajan tehtävä, kun lapsi on pieni, alle kouluikäinen, ei ole opettaa lasta vaan niitä muita jotta se kommunikaatio toimii. (Lapsi 3).

Haastateltavien vastauksista kävi ilmi, että kahdessa perheopetuksessa (Lapsi 1 ja 2) opetustilanteessa on vanhempien lisäksi läsnä myös muita perheenjäseniä, kuten lapsen sisarukset, isovanhemmat, kummit, tädit, serkut ja pikkuserkut. Opetukseen osallistuu myös opetuspäätöksen saanut lapsi. Yhdessä perheessä (Lapsi 3) opetustunnit on jaettu vanhempien ja koulunkäyntiavustajan kesken. Opetustuntien jakamiseen oli päädytty, koska vanhempien ja koulunkäyntiavustajan tarpeet opeteltavien viittomien suhteen olivat hyvin erilaiset: vanhemmat tarvitsevat viittomia arkeen ja

koulunkäyntiavustaja vuorostaan koulunkäyntiin liittyen. Yhdessä perheessä (Lapsi 4) opetukseen osallistuu vain vanhemmat. Perhe on kuitenkin mukana Juniori-ohjelmassa, jonka kautta lapsi saa säännöllisesti viittomakielen opetusta.

Haastateltavat kertovat, että lasten osallistuminen opetukseen vaikuttaa tunnin sisältöön, käsiteltävien asioiden järjestykseen ja harjoitteiden suunnitteluun. Tilanteesta ja lasten vireystilasta riippuen lapsi voi olla mukana opetuksessa koko ajan tai johonkin väliin opetusta voidaan varata aikaa, jolloin edetään lasten ehdoilla. Eräs haastateltava tuo esille, että tärkeintä on kontaktin muodostaminen lapsen kanssa, sillä opetuksen pyrkimyksenä on lapsen kanssa kommunikoimisen tukeminen ja edistäminen.

Mä otan sen hetken, ja jos on pieni lapsi kyseessä, niin otetaan ne leikkikalut ja muut siihen. Ka sit nyt, kun on isompi lapsi, mä yritän kysyä et mitä kuuluu? Miten on treenit menneet? Onks koulus tapahtunut mitään kivaa? Mitä teitte välkällä tänään? Tämmöisiä asioita. Onks ollut kokeita? Paljoks sait? Niinku tämmösiä, mitkä on sitä arkea. Se hetki, et miten sulla menee? (Lapsi 3).

Osa haastateltavista kertoi hyödyntävänsä sisäkorvaistutetun lapsen mahdollista kuuloa opetustilanteissa. Lapsen kanssa joko viitottiin ääntä käyttäen, tai ääntä käytettiin tilanteissa, joissa haluttiin kiinnittää lapsen huomio. Puhutun kielen käyttäminen opetuksessa nähtiin tärkeänä ennen kaikkea siksi, että puhuttu kieli on luonnollinen osa lapsen arkea.

Mä koen ainakin opetuksessa, että en voi jättää pois puhuttua kieltä, koska se on osa lapsen arkea. Ei sitä voi vaan sivuuttaa. Ei voi tehdä niin, että mä vaan meen paikalle enkä puhu mitään vaan viiton kaiken. Silloin mä en saa kontaktia siihen lapseen, koska yleensä kuitenkin suurimmassa osassa niin tapauksia - - on kyse tilanteista joissa vanhemmat on kuulevia ja se lapsi on tottunut enemmän siihen auditiiviseen kommunikaatioon kuin visuaaliseen. Niin mä koen, et se pitää huomioida siellä mukana. Eli mä myös juttelen heille, mutta kädet käy samalla. (Lapsi 3).

7.7 Opetusmenetelmät, harjoitteet ja materiaalit

Haastateltavia pyydettiin kertomaan, millaisia opetusmenetelmiä, harjoitteita ja materiaaleja he käyttävät sisäkorvaistutelapsen perheopetuksessa. Tavoitteena oli kerätä yhteen muutamia ideoita, joita viittomakielen/– viittomakommunikaation opettajat voivat hyödyntää työskennellessään sisäkorvaistutelasten kanssa.

Kielen ja kommunikoinnin kuntoutus koostuu yleensä sekä ymmärtämisen että tuottamisen opetuksesta. Tuottamista harjoitellessa tavoitteena on opettaa henkilöitä ilmaisemaan itseään muille, kun taas ymmärtämistä harjoitellessa pyritään opettamaan henkilöitä ymmärtämään, mitä muut kommunikoivat heille. (von Tetzchner & Martinsen 2012, 198–199.) Tässä tutkimuksessa kävi ilmi, että perheopetuksessa tuottamisen ja ymmärtämisen harjoittelemine ovat molemmat merkittävä osa opetusta. Haastateltavat olivatkin usein suunnitelleet harjoitukset niin, että perhe voi samanaikaisesti kehittää molempia taitoja. Useammassa haastattelussa nousi myös esille, että perheopettajat teettävät paljon harjoituksia ilman ääntä. Tällä tavoin viittomisen ymmärtämisen harjoittaminen korostuu.

Kun ottaa huomioon nää isovanhemmat ja kaikki tämmöiset satunnaisemmat. Eihän siellä aina välttämättä ihan koko suku oo paikalla. Kun ottaa huomioon ne, kenen taito ei oo niin pitkällä, et ne oppii sitten ymmärtämään sitä. Mun mielestä se on tärkeää. Jotkut ihmettelee, että eihän me nyt käytetä viittomia ilman ääntä, että äänen kanssahan me niitä tuotetaan. Niin sitten aina perustelee sen, että niin mutta - - siinä vaiheessa, kun se teidän lapsi tuottaa sen viittoman, niin sillä ei tulekaan se sana mukana. Sun on tärkeä ymmärtää se viittoma. Plus että se viittoma ei tule mitenkään välttämättä hyvin täydellisenä sieltä, että se on vielä ymmärrettävänä semmoisena puolihuolimattomasti tuotettuna. (Lapsi 1 ja 2).

Jokaisessa perheessä opetukseen kuului vahvasti viittomakieliset harjoitukset, opetettiin perheessä sitten pääsääntöisesti viittomakieltä tai viitottua puhetta. Haastateltavat kokivat viittomakieliset harjoitukset tärkeäksi osaksi opetusta, sillä osa perheistä on tekemisissä viittomakielisten kuurojen kanssa. Viittomakielen opettaminen nähtiin tärkeänä myös siitä syystä, että viittomakielen avulla pystyy ilmaisemaan asioita kokonaisvaltaisemmin kuin viitotulla puheella. Haastateltavat toivat esille, että he pyrkivät tuomaan opetuksessaan esille milloin harjoitellaan viittomakieltä ja milloin viitottua puhetta.

Yleensä mulla on erikseen viittomakielisiä tehtäviä. Nyt harjoitellaan oikein viittomakieltä, nyt muistatte että laitetaan se ääni pois. Muistakaa se viittomakielinen järjestys. Ja välillä harjoitellaan vaan sitä, että kädet edes käy. (Lapsi 3).

Mä teen aika paljon ymmärtämisharjoituksia myös viittomakielestä. - - Tätä mä teen osittain siksi, että esimerkiksi nämä perheet on yhteyksissä kuurojen yhteisön kanssa, jolloin se on myös tärkeää et oppii ymmärtämään sitä. Ja sitten mun mielestä kun tehdään esimerkiksi niitä ymmärtämisharjoituksia siitä viittomakielestä, niin tavallaan ne saa sitä visuaalista puolta siihen. Ja sitä niin kun, että se ajattelu ei välttämättä jää enää sille tasolle, että apua mun pitäisi nyt viittoma tämä ja tämä asia, mutta en tiiä miten tää viittoma viitotaan. - - siitä saa keinoja sille, että lähtee spontaanimminkin visuaalisesti ratkomaan niitä kohtia ja näyttelee, tekee jotakin, mitä tahansa siinä tilanteessa. (Lapsi 1 ja 2).

Haastateltavat toivat esille, että silloin kun lapsi osallistuu opetukseen, tulee harjoituksia suunniteltaessa huomioida lapsen ikä. Eräs haastateltavista toteaa, että vanhemmat lapset jaksavat istua pöydän ääressä ja harjoitella esimerkiksi kuvista viittomista, mutta pienet lapset eivät ole niin kiinnostuneita tavallisista kuvista, eivätkä myöskään jaksakaan istua paikoillaan pitkiä aikoja.

Pienten lasten kanssa harjoitellaan enemmän leikkimisen yhteydessä. Kun lapsi menee leikkimään, menen hänen mukaansa. Kyse on osallistumisesta lapsen kiinnostuksen kohteisiin ja puuhiin. Voi olla, että maataan lattialla ja jutellaan yms. Vaihtelevat tilanteet ovat minusta tässä työssä ihania. (Lapsi 5–10).

Aikuisten opettamisessa haastateltavat kertoivat käyttävänsä erilaisia tekstejä, keskustelu – ja lauseharjoituksia, kertomuksia ja aukkotehtäviä. Eräs haastateltavista kertoi, että paras opetusmenetelmä on opeteltavalla kielellä kommunikointi. Kommunikointiharjoitukset tarjoavat vanhemmille mahdollisuuden harjoitella montaa asiaa samaan aikaan: kielioppia, viittomia, ilmeiden käyttöä ja paikantamista. Kommunikointiharjoitukset ovat haastateltavan mukaan myös hyviä tilanteita rohkaista vanhempia tuottamaan kieltä. Yksittäisten viittomien harjoittelemisen haastateltava koki johtavan heikkoon oppimistulokseen.

Liitän viittomien harjoittelemisen aina esim. lyhyiden tarinoiden yhteyteen, omiin kokemuksiin kertomiseen, vanhempien kokemuksiin, tai yleisiin kokemuksiin. Pelkkien viittomien opettaminen on vanhanaikainen tapa opettaa. (Lapsi 4).

Erilaisia pelejä haastateltavat käyttivät lasten ja vanhempien opetuksessa. Haastateltavat kuvailivat pelejä monikäyttöisiksi ja mielenkiintoisiksi. Pelejä kuvailtiin myös oppimisen kannalta tehokkaiksi, sillä pelaamisen yhteydessä peliin liittyvää viittomisto kertaantuu tehokkaasti. Muita haastateltavien suosimia materiaaleja olivat esimerkiksi erilaiset lorut, laulut, eri teemoista rakennetut domino-pelit, muistipelit, Kim-leikki, tarinanopat, Magnetics-pelit, Alias, musiikki dvd:t, värityskirjat, muovailuvaha, vesivärit ja lapsen omat lelut. Haastateltavat kuvaavat käyttamiään materiaaleja seuraavasti:

Mä oon itse tehnyt sellaisen viittomakielisen pelin. Mennään niin kun normaalisti noppaa heittämällä. Joskus joudutaan eteenpäin ja joskus taaksepäin. Siellä on tehtäviä. - - Sen tason mukaan. Jos tulee siihen kohtaa et itse keksitään, kyse voi olla yhdestä viittomasta tai kokonaisesta lauseesta. Sitten siellä on numeraalit ja aakkoset ja sit siellä on papunetistä kuva ja pitäisi tulkita mitä se tarkoittaa. - - Sit siinä on myös käsimuoto paikka, esimerkiksi osoituskäsimuodolla pitää keksiä joku viittoma tai sitten lause - - (Lapsi 3).

Semmoinen peli, mikäköhän sen nimi on? Siinä harjoitellaan ilmeitä. Olisiko sen nimi jopa kuminaama - - siinä siis harjoitellaan ilmeitä niin, et sä saat kortin ja sun pitää matkia se ilme ja muitten pitää arvata mikä kohta se siinä laudalla on - - se on todella hauska. Se on semmoinen mikä piristää ja harjoitellaan just viittomakieleen liittyvää mimiikkaa, koska siinä saa harjoitella et osaako itse näyttää siltä kun luulee näyttävänsä. Se on semmoinen mikä on mun mielestä ollut tosi kiva. Kaikki aikuiset ja lapset tykkää siitä - - (Lapsi 3).

Pienet lapset tykkäävät todella paljon väripelistä, jossa he saavat nostaa pussista erilaisia muotoiltuja värikuvia ja asetella niitä värien mukaisesti lattialla olevien väriympyröiden päälle. Kuvat voivat esittää esimerkiksi vihreää sammakkoa, punaista mansikkaa, sinistä helikopteria. Lapsista on jännittävää nostella kuvia pussista. (Lapsi 5–10).

Osa haastateltavista kertoi myös tiedottavansa perhettä ajankohtaisesti viittomakielisestä materiaalista ja yksi haastateltavista kertoi lainaavansa perheelle viittomakielistä materiaalia, kuten videotiedotteita itseopiskelumateriaaliksi. Haastateltavat sanoivat myös hyödyntävänsä opetuksessa erilaisia sähköisiä viittomamateriaaleja kuten Suvi-viittomasanakirjaa, Viivi.fi -sivustoa ja Papunet.net -sivustoa.

7.8 Perheopettajien neuvoja ja kommentteja

Teemahaastattelun lopuksi haastateltavia pyydettiin vapaasti kertomaan sisäkorvaistutelasten perheopetuksissa kohtaamistaan kokemuksista. Eräs haastateltavista toi esille, että sisäkorvaistutelapsen perheopetuksessa on aina muistettava, että leikkauspäätös on ollut perheelle vaikea. Perheopettajan tulisi olla sensitiivinen tavatesaan uuden perheen ensimmäisiä kertoja, sillä perheiden kokemukset ja näkemykset vaihtelevat paljon. Haastateltavan mukaan osa perheistä näkee lapsen kuurona, vaikka hänellä olisi implantit molemmissa korvissa ja osa perheistä taas ajattelee lapsen pärjäävän hyvin ilman viittomia.

Haastateltavien vastauksista kävi ilmi, että tiedottaminen on tärkeä osa perheopetusta. Ensimmäisen tapaamiskerran yhteydessä perheopettajan tulee pystyä vakuuttamaan perhe viittomien tärkeydestä ja kertoa, kuinka viittomien käyttö tukee lapsen kielen kehitystä. On myös hyvä kertoa perheelle, että toisin kuin aikoinaan on epäilty, viittomat eivät hidasta tai estä puheen kehitystä. Viittomakieltä opettavat haastateltavat toivat myös esille, että heidän opetukseensa kuuluu viittomakielen kulttuurista, tulkkauspalvelusta ja apuvälineistä tiedottaminen. Viittomakielen ja viittomakommunikaation opettajana toimiminen ei ole vain viittomien opettamista, vaan työhön kuuluu myös merkittävänä osana kielen ja kommunikaatiomenetelmän asiantuntijana toimiminen.

Kun aloittaa opetuksen niin mun mielestä tiedottaminen on todella tärkeä asia; miksi opetetaan, mitkä on tavoitteet, miksi ajatellaan että ne viittomat on hyväksi, huom. ne ei vie puhetta pois. Tällöisiä asioita mun mielestä on hyvin tärkeä että viittomakommunikaatio-opettaja rauhassa keskustelee läpi vanhempien kanssa. (Lapsi 3).

Kanniaisen & Sohlströmin (2008) opinnäytetyöstä käy ilmi, että viittomakommunikaation perheopettajat törmäävät työssään perheiden kriisitilanteisiin. Kriisitilanteet voivat johtua esimerkiksi siitä, että perhe käsittelee vielä lapsen kuulovammaan tai implantointiin liittyviä tunteita. Joskus perheen on vain vaikea irtautua arkisista ongelmista. Tässä tutkimuksessa eräs haastateltava toi myös esille joutuneensa keskelle perheen kriisiä, jonka synnytti huoli sisäkorvaistutelapsen tulevaisuudesta.

Minä olen opettaja, en terapeutti. Pitää siis asettaa rajoja. Usein vanhemmat pohtivat lapsen tulevaisuutta, ammatin hankintaa, miten koulutus myöhemmin jne. - - Minä yritän välttää sitä, että lähtisin tällaisissa tilanteissa tunteella mukaan. Pysin keskustelemaan ja kertomaan asioista yleisellä tasolla. (Lapsi 4).

Joskus voi käydä niin, että oppitunnit kuluvat vanhempien tunteiden läpikäymiseen ja opetuksen todellinen tavoite, viittomien opetteleminen jää toissijaiseksi. Autio & Yljoen (2005, 16) mukaan perheopettaja voi antaa näkökulmia lapsen tilanteeseen yleisellä tasolla, mutta terapeutina hän ei voi toimia. Tällaisessa tilanteessa perheen ohjaaminen vertaistuen pariin voisi olla toimiva ratkaisu.

Viittomakieltä opettavat haastateltavat kokivat tärkeänä kieli- ja kulttuurimallina toimimisen, sillä suurin osa implantoituista lapsista ei tiedä viittomakielestä mitään, eikä ole koskaan nähnyt kuuroa aikuista. Haastateltavien mukaan on tärkeää näyttää näillä lapsille, että viittomakieli on olemassa.

Nykyään olen ainut viittomakielinen malli, jota lapsi tapaa niin paljon aikaisempaa harvemmin. Pysin siihen, että enemmän kommunikoidisiin vain viittoen, ilman ääntä. Ettei lapsi unohda sitä, että niinkin voi tehdä, koska muuten arki on kokonaan kuulevien maailmassa. (Lapsi 3).

Eräs haastateltavista toteaa, että vaikka osa lapsista ei enää aikuisena viittoisikaan, jää heille opetuksen myötä muistoja kielestä. Nämä muistot saattavat myöhemmällä iällä johdattaa takaisin viittomakielen pariin. Haastateltava myös toteaa, että jos tavoitteena on saada lapsi oppimaan viittomakieltä, vaatii se koko perheen panosta.

Jos vanhemmat eivät viito lapselle, on perhe vahvasti puhekielinen. Jos vanhemmat haluavat, että lapsi oppii viittomakieltä, on ainakin toisen heistä viittotta-va lapselle. Minä yksinään en riitä. (Lapsi 5–10).

8 TULOSTEN YHTEENVETO

Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, mitä asioita perheopettajat huomioivat sisäkorvaistutelapsen perheopetuksen suunnittelussa ja opetustilanteessa, mitä kieltä ja/tai kommunikaatiomenetelmää perheessä opetetaan sekä millaisia opetusmenetelmiä ja harjoitteita perheopettajat käyttävät. Tutkimuskysymyksiin saatiin vastauksia teema-haastattelujen avulla.

Ensimmäinen tutkimuskysymys keskittyi tarkastelemaan perheopetuksen suunnittelua ja toteutusta. Perheopettajia pyydettiin kertomaan aiheista vapaasti, käyttäen esimerkkinä tämänhetkistä, sisäkorvaistutelapsen perheopetusta. Vastauksista kävi ilmi, että opetuksen suunnittelun tärkeimpänä lähtökohtana ovat perheen toiveet, tarpeet ja mielenkiinnonkohteet. Niiden pohjalta perheopettajat rakentavat opetuskokonaisuuden. Tarkemmin kuvattuna perheen toiveet ja tarpeet vaikuttavat opeteltavien aihepiirien ja opetuksessa käytettävien opetusmenetelmien valintaan sekä harjoitteiden ja materiaalien ideointiin. Opetuksessa keskitytään niihin arkipäiväisiin tilanteisiin, joissa perhe tarvitsee viittomia kommunikaation tukena. Perheopettajat selkeästi huomioivat perheen toiveet opetuskokonaisuuden ja myös yksittäisten tuntien suunnittelussa. Akuutteihin tilanteisiin perheopettajat pyrkivät tarttumaan ensimmäisenä, kun taas perheen kannalta vähemmän tärkeät aihepiirit käydään läpi muiden aiheiden yhteydessä sen sijaan, että niiden käsittelemiseen varattaisiin erillinen opetuskerta.

Perheen toiveet ja tarpeet osoittautuivat opetuksen suunnittelun kannalta tärkeimmäksi tekijäksi myös Kanniaisen ja Sohlströmin (2008) opinnäytetyön tutkimuksessa, jossa perheopetusta käsiteltiin yleisesti ilman tarkempaa asiakasryhmiin liittyvää rajausta. Voidaan siis olettaa, että perheopetuksen suunnittelun lähtökohtana toimivat opettavan perheen toiveet ja tarpeet riippumatta siitä, onko opetuspäätöksen saanut lapsi huonokuuloinen, kuuro tai sisäkorvaistutetta käyttävä.

Perheen aikaisempi opetustausta osoittautui tässä tutkimuksessa myös tärkeäksi tiedoksi opetusta suunniteltaessa, sillä uutta opetuskokonaisuutta ryhdytään rakentamaan perheen sen hetkisten tietojen ja taitojen pohjalta. Aikaisempien opetustunti-

en määrä ei kuitenkaan sinällään kerro mitään, sillä opetellut viittomat unohtuvat helposti niissä perheissä, joissa viittomien käyttö on rajoittunut opetustilanteeseen. Ensimmäisten opetustuntien yhteydessä on perheopettajien mukaan tärkeä kartoittaa perheen lähtötilanne ja yhdessä sopia tavoitteista ja tarpeista opeteltavan kielen/kommunikaatiomenetelmän suhteen.

Opetustilanteissa on perheopettajien mukaan eroavaisuuksia riippuen siitä, osallistuu opetukseen aikuisten lisäksi myös sisäkorvaistutelapsi tai hänen sisaruksiaan taikka sukulaisiaan. Lapsen tai lasten osallistuminen opetukseen vaikuttaa opetuksen rytmitykseen ja käsiteltävien asioiden järjestykseen sekä opetuksen suunnittelun näkökulmasta opetuksen sisällön ja harjoitteiden suunnittelemiseen. Pieniltä lapsilta ei opetustilanteessa voi odottaa samanlaista keskittymiskykyä kuin aikuisilta. Lapset tarvitsevat oppimisen tueksi erilaisia leikkejä ja pelejä, joilla heidän mielenkiintonsa viittomia kohtaan saadaan heräämään. Perheopettajat kertovat, että vireystilasta riippuen lapsi tai lapset voivat olla opetuksessa mukana koko ajan, tai johonkin väliin opetusta voidaan varata aikaa, jolloin edetään lasten ehdoilla. Kanniaisen ja Sohlströmin (2008) tutkimuksessa nousi myös esille, että lasten osallistuminen opetukseen vaikuttaa opetussuunnitelman laatimiseen sekä siihen kuinka opetustilanteessa toimitaan. Huonoimmassa tapauksessa lasten läsnäolo vaikeuttaa vanhempien keskittymistä ja hidastaa opetusta. Lasten mukanaolon kautta vanhemmat saavat kuitenkin käsityksen siitä kuinka lapsen kanssa kommunikoidaan viittomia käyttäen, joka on lopulta opetuksen tärkein tavoite.

Osa perheopettajista kertoi hyödyntävänsä sisäkorvaistutelapsen mahdollista kuuloa opetustilanteessa. Käytännössä tämä tarkoitti lähinnä tilanteita, joissa haluttiin kiinnittää lapsen huomio. Eräs perheopettaja kertoi käyttävänsä viittomien rinnalla puhetta kommunikoidessaan lapsen kanssa, sillä opetusperheessä puhuttu kieli on luonnollinen osa lapsen arkea, ja lapsi on tottunut auditiiviseen kommunikointiin.

Toinen tutkimuskysymys keskittyi kartoittamaan, mitä kieltä ja/tai kommunikaatiomenetelmää perheessä opetetaan. Jatkokysymyksenä perheopettajilta myös tiedusteltiin, mitkä asiat ovat mahdollisesti vaikuttaneet kielen/kommunikaatiomenetelmän valintaan. Kymmenestä sisäkorvaistutelapsen perheestä kahdessa opetettiin viitottua puhetta, kolmessa viittomakieltä ja yhdessä viitottua puhetta sekä viittomakieltä. Nel-

jä perhettä ei tutkimuksen aikaan saanut perheopetusta. Tutkimuksessa saatiin tietoa niiden perheiden kielen ja/tai kommunikaatiomenetelmän valintaa vaikuttaneista tekijöistä, joiden perheopettajia työssä haastateltiin. Viitottu puhe oli valikoitunut kahden perheen kommunikaatiomenetelmäksi perheen toiveiden ja tarpeiden perusteella. Perheopettajan mukaan viitottu puhe on osoittautunut toimivaksi ratkaisuksi myös sen vuoksi, että se antaa mahdollisuuden huomioida opetustilanteessa perheen eritasoiset oppijat. Perheopettajat, jotka opettivat viittomakieltä, kertoivat kielen valinnan perusteena olevan sisäkorvaistutetun lapsen koulunkäynnin tukeminen sekä lapsen kanssa kommunikoiminen tilanteissa joissa sisäkorvaistutetta ei voi käyttää. Haastateluista nousi myös esille, että viittomakielen opettaminen lapsille ja kielimallina toimiminen on tärkeää siksi, että lapset eivät välttämättä arkielämässään saa mahdollisuutta nähdä viittomakieltä tai tavata kuuroja henkilöitä.

Viimeisen tutkimuskysymyksen tavoitteena oli selvittää millaisia opetusmenetelmiä ja harjoitteita perheopettajat käyttävät opetuksessaan. Tutkimustulokset osoittavat, että lähtökohtaisesti opetustunnit rakentuvat viittomakielen ja viitotun puheen tuottamista ja ymmärtämistä harjoittavista tehtävistä. Perheopettajat kertoivat pyrkivänsä suunnittelemaan molempia osa-alueita kehittäviä harjoituksia. Ymmärtämistä harjoitellessa perheopettajat teettivät harjoituksia ilman ääntä, joka varmasti auttaa visuaaliseen kommunikointiin keskittymisessä. Eräs haastateltavista toi myös esille, että viittomien ymmärtämien on tärkeää, sillä lapsi todennäköisesti tuottaa ensimmäiset viittomansa ilman ääntä. Perheopettajat kertoivat käyttävänsä opetuksessa viittomakielisiä harjoituksia riippumatta siitä mitä kieltä / kommunikaatiomenetelmää perheessä pääasiassa opetetaan. Viittomakielisten harjoitteiden tavoitteena on rohkaista perhettä visuaaliseen ilmaisuun ja tukea kommunikointia viittomakielisten kuurojen kanssa.

Aikuisten opettamisessa perheopettajat suosivat erilaisia keskustelu-, kommunikaatio-, ja lauseharjoituksia. Kommunikaatioharjoitusten etuna nähtiin viittomien, kielipin, ilmeiden ja paikantamisen samanaikainen harjoittaminen. Perheopetuksissa joissa opetustilanteessa on läsnä lapsia, perheopettajat käyttivät enemmän visuaalisia materiaaleja ja teettivät lapsen ikään sopivia harjoituksia. Pelejä perheopettajat kertoivat hyödyntävänsä niin lasten kuin aikuistenkin opettamisessa. Pelit nähtiin viittomien opettelemisen näkökulmasta monikäyttöisinä ja tehokkaina.

9 POHDINTA

Alun perin sisäkorvaistutelasten perheopetusta käsittelevä tutkimus oli tarkoitus toteuttaa laadullisena kyselytutkimuksena, jossa aineiston analysoinnissa olisi hyödynnetty kvantitatiivista sekä kvalitatiivista tutkimusotetta. Koska sähköisellä kyselylomakkeella ei saatu kerättyä tutkimuksen tavoitteiden näkökulmasta riittävää tutkimusaineistoa, päätettiin tutkimuskysymyksiin etsiä vastauksia teemahaastattelujen avulla. Toisin kuin kyselytutkimuksessa haastattelutilanteessa tutkijan on mahdollista esittää syventäviä ja tarkentavia lisäkysymyksiä ja tällä tavoin varmistaa riittävän tutkimusaineiston saanti. Teemahaastattelu osoittautui työn tavoitteiden näkökulmasta toimivaksi aineistonkeruumenetelmäksi vaikkakin avoimien kysymysten anti jäi ennalta oletettua niukemmaksi. Haastattelutilanteissa kävi ilmi, että haastattelurungon laatimiseen ja yksittäisten kysymysten muotoiluun olisi pitänyt kiinnittää tarkempaa huomiota.

Dufvan (2011, 138) mukaan haastattelukysymysten toimivuus tulee aina testata ennen varsinaista haastattelua. Testaamalla kysymykset etukäteen tutkija saa varmistuksen siitä, että ne ovat ymmärrettäviä ja että niiden avulla saadaan haluttua tietoa. Ajankäytännöllisistä syistä tässä tutkimuksessa käytettyä haastattelurunkoa ei ehditty testata ennen haastattelujen toteuttamista. Haasteltavien olikin paikoin vaikea hahmottaa mitä avoimilla kysymyksillä tavoiteltiin. Hirsjärven ja Hurmeen (2010, 104) mukaan haastateltava voi pyrkiä lisäkysymysten avulla oikaisemaan tiedonannon suuntaa. Näin toimittiin myös tässä tutkimuksessa ja kysymyksiä pyrittiin tarkentamaan sekä muotoilemaan uudelleen. Haastateltaville ei kuitenkaan haluttu tarjota valmiita vastausvaihtoehtoja, sillä ne olisivat ennalta määritelleet kysymyksen alle rakentuvat teemat ja näin ollen vaikuttaneet haastateltavien vastauksiin.

Osa haastateltavista toi haastattelutilanteessa ilmi, että opetuksen suunnittelua ja opetustilannetta käsittelevät haastattelukysymykset olivat vaikeita sen vuoksi, että ne käsitelivät perheopetuksen näkökulmasta niitä perusasioita, jotka ovat pitkän työuran aikana jo rutinoituneet. Haastateltavat pohtivat muun muassa sitä, tuleeko vastauksissa tuoda ilmi myös ”itsestään selviä” asioita ja kuinka laajasti kysymykseen tulee vastata.

Koska opetuksen suunnittelua ja toteuttamista käsittelevät vastaukset jäivät suppeiksi, on syytä pohtia, toivatko haastateltavat haastattelutilanteessa esille kaikki opetuksen suunnittelussa ja opetustilanteessa huomioimansa asiat. Oli esimerkiksi yllättävää huomata, että haastateltavat eivät tuoneet vastauksissaan esille tämän hetkisen opetustuntimäärän vaikutusta opetuksen suunnitteluun. Tutkimustuloksista kävi kuitenkin ilmi, perheille myönnettyjen opetustuntien määrät vaihtelivat suuresti. Perheopetukseen myönnettyjen opetustuntien määrän voisi olettaa vaikuttavan opetuksessa käsiteltävien aiheiden sisältöön ja laajuuteen kuten Lappalaisen (2002) tutkimuksesta nousi esille.

Vaikka haastattelutilanteissa osa kysymyksistä osoittautui ongelmallisiksi, tutkimuksessa saatiin kuitenkin vastauksia kaikkiin tutkimuskysymyksiin. Työ toimii tavoitteensa mukaisesti ajankohtaisena kuvauksena sisäkorvaistutelasten perheopetuksesta. Vaikka tutkimustuloksista ei ole mahdollista tehdä yleistettäviä päätelmiä tutkimusjoukon pienuuden vuoksi, tarjoaa työ sisäkorvaistutelasten kanssa työskenteleville henkilöille, työn tilaajalle ja muille aiheesta kiinnostuneille yksityiskohtaisen ja mielenkiintoisen kuvauksen neljästä eri perheopetuksesta. Tutkimuksen teoriaosuus sisältää myös ajankohtaista teoriatietoa sisäkorvaistutuksesta ja leikkauksen jälkeisestä kuntoutuksesta, jota tilaaja voi hyödyntää toiminnassaan ja jakaa eteenpäin jäsenperheilleen.

Jatkotutkimuksia ajattelen olisi mielenkiintoista saada kattavampi selvitys sisäkorvaistutelasten perheopetuksessa opetettavista kielistä ja kommunikaatiomenetelmistä sekä niiden valintaan vaikuttaneista tekijöistä. Tämän tutkimuksen tuloksista kävi ilmi, että perheen toiveet ja tarpeet toimivat perheopetuksen tärkeimpänä lähtökohtana. Jatkotutkimuksessa voisikin kartoittaa, millaisia toiveita ja tarpeita perheillä on opetettavan kielen tai kommunikaatiomenetelmän suhteen. Lisäksi olisi kiinnostavaa tietää, miksi sisäkorvaistutelasten perheet ovat halunneet perheopetusta puhekielen kehitykseen keskittyvän kuntoutuksen rinnalla ja missä tilanteissa viittomakieltä tai viittomakommunikaatiota käytetään istuteleikkauksen jälkeen.

LÄHTEET

Ahti, Helena & Lonka, Eila 2005. Huonokuuloisen lapsen puhekielen kehityksen tukeminen. Teoksessa Eila, Lonka & Anne-Maija, Korpijaakko-Huuhta (toim.) Kuulon ja kielen kuntoutus. Vuorovaikutuksesta kommunikointiin. Helsinki: Palmenia, 154.

Ahti, Helena 2005. Perheen ohjaus lapsen kuulovammadiagnoosin varmistuessa. Teoksessa Eila Lonka & Anne-Maija Korpijaakko-Huuhta (toim.) Kuulon ja kielen kuntoutus. Vuorovaikutuksesta kommunikointiin. Helsinki: Palmenia, 134, 136,140.

Alanen, Riikka 2011. Teoksessa Paula Kalaja & Riikka Alanen & Hannele Dufva (toim.) Kieltä tutkimassa. Tutkielman laatijan opas. Helsinki: Finn Lectura, 151.

Asetus vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista (1987/759).

Autio & Ylijoki 2005. Ideoita ja ajatuksia –opas tukiviittomien opettajille. Helsinki: Viittomakielialan Osuuskunta Via.

Dufva, Hannele 2011. Teoksessa Paula Kalaja & Riikka Alanen & Hannele Dufva (toim.) Kieltä tutkimassa. Tutkielman laatijan opas. Helsinki: Finn Lectura, 138.

Eskola, Jari & Vastamäki, Jaana 2010. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. 3. painos. Jyväskylä: PS-kustannus, 43.

Hasan, Marja & Rimmanen, Marja 2009. Sisäkorvaistutetta käyttävän lapsen puheterapia. Teoksessa Maija Virpiranta-Salo (toim.) Avaintieto-kansio. Helsinki: Kuulovammaisten Lasten Vanhempien Liitto ry. Artikkelin no. 2.2.4

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2010. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.

Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2012. Tutki ja kirjoita. 15.–17. painos. Vantaa: Tammi.

Huuhtanen, Kristina 2011a. Kommunikointi elein ja viittomin. Teoksessa Kristiina Huuhtanen (toim.) Puhetta tukevat ja korvaavat kommunikointimenetelmät Suomessa. Helsinki: Kehitysvammaliitto, 28.

Huuhtanen, Kristina 2011b. Mitä kommunikointi on? Teoksessa Kristiina Huuhtanen (toim.) Puhetta tukevat ja korvaavat kommunikointimenetelmät Suomessa. Helsinki: Kehitysvammaliitto, 12–16, 20.

Hynynen, H., Pyörre, S. & Roslöf, R. 2003. Elämä käsillä, Viittomakielentulkin ammattikuva. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.

Jero, Jussi & Kentala, Erna 2007. Lasten sisäkorvaistutteet. Duodecim (123) 16/2007, 2014–2018. Viitattu 1.4.2013.
<http://www.terveyskirjasto.fi/xmedia/duo/duo96678.pdf>

Johansson, Reijo 2009. Sisäkorvaistutehoito ja kuntoutus. Teoksessa Maija Virpiranta-Salo (toim.) Avaintieto-kansio. Helsinki: Kuulovammaisten Lasten Vanhempien Liitto ry. Artikkelin no. 2.3.3

Järvenpää, Jaana & Koskela, Anne 2000. Kohti tuntematonta päämäärää. Sisäkorvaimplanttileikattujen lasten kommunikointikeinojen muuttuminen. Erityispedagogiikan laitos. Jyväskylän yliopisto. Pro gradu-tutkielma.

Kalaja, Paula & Alanen, Riikka & Dufva, Hannele (toim.) Kieltä tutkimassa. Tutkielman laatijan opas. Helsinki: Finn Lectura.

Kanniainen, Hanna & Sohlström, Katja 2008. Opetussuunnitelma viittomakommunikaation kotiopetuksessa. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Ammattikorkeakoulun perustutkinnon opinnäytetyö.

Keltanen, Outi-Maria 2009. Juniori-ohjelma – viittomakielen opetusta ja vertaistukea. Teoksessa Maija Virpiranta-Salo (toim.) Avaintieto-kansio. Helsinki: Kuulovammaisten Lasten Vanhempien Liitto ry. Artikkelin no. 1.2.1

Kokkonen, Jukka & Mäki-Torkko, Elina & Roine, Risto & Ikonen, Tuija 2009. Vaikeasteisen kuulovian kuntoutus molemminpuolisen sisäkorvaistutteen avulla. Suomen lääkärilehti (64) 17/2009, 1568, 1570. Viitattu 1.4.2013.

http://www.thl.fi/attachments/halo/SLL_2009_VaikeaAsteisenKuulovianKuntoutusMolemminpuolisen_172009-1567.pdf

Kronlund, Lars 2005. Tekninen kuulonhuolto. Teoksessa Eila Lonka & Anne-Maija Korpjaakko-Huhta (toim.) Kuulon ja kielen kuntoutus. Vuorovaikutuksesta kommunikointiin. Helsinki: Palmenia, 339–340.

Kronlund, Lars 2009. Kokleaimlanti. Teoksessa Maija Virpiranta-Salo (toim.) Avaintieto-kansio. Helsinki: Kuulovammaisten Lasten Vanhempien Liitto ry. Artikkelin no. 2.3.2.

Kurki, Arja 2005. Kuulovammainen lapsi yhteiskunnassa. Teoksessa Marjatta Takala & Elina Lehtomäki (toim.) Kieli, kuulo ja oppiminen. Kuurojen ja huonokuuloisten lasten opetus. 2. painos. Helsinki: Finn Lectura, 229.

Kurki, Arja & Takala, Marjatta 2005. Tekniset apuvälineet kommunikaation tukena. Teoksessa Marjatta Takala, & Elina Lehtomäki (toim.) Kieli, kuulo ja oppiminen. Kuurojen ja huonokuuloisten lasten opetus. 2. painos. Helsinki: Finn Lectura, 44, 46, 49–50.

Kuuloliitto ry 2009a. Rakenne. Viitattu 1.4.2013.

<http://www.kuuloliitto.fi/fin/kuulo/sisakorvaistute/rakenne/>

Kuuloliitto ry 2009b. Sisäkorvaistute. Viitattu 1.4.2013.

<http://www.kuuloliitto.fi/fin/kuulo/sisakorvaistute/>

Kuuloliitto ry 2009c. Viitottu puhe. Viitattu 1.4.2013.

http://www.kuulokynnys.fi/kuulokynnys/kommunikaatio/kommunikaatiomenetelmat/viitottu_puhe/

Kuulovammaisten Lasten Vanhempien Liitto ry 2013. Toimintasuunnitelma. Viitattu 1.4.2013. <http://www.klvi.org/faktaa-klvsta/toimintasuunnitelma-2013/>

Kuurojen Liitto ry 2010. Suomen viittomakielen kielipoliittinen ohjelma. Viitattu 1.4.2013.

http://scripta.kotus.fi/www/verkkojulkaisut/julk15/Viittomakielten_kielipoliittinen_ohjelma.pdf

Kuurojen palvelusäätiö 2013. Viittomakieltä ja vertaistukea. Viitattu 1.4.2013.

<http://www.kuurojenpalvelusaatio.fi/fin/kurssit/juniori/>

Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista (1987/380).

LapCI ry 2012. Mikä on sisäkorvaistute? Viitattu 1.4.2013.

<http://www.lapci.fi/sisakorvaistute.html>

LapCI ry 2013. SI-lapsen tukitoimet eri ikäkausina. Viitattu 1.4.2013.

<http://www.lapci.fi/si-lapsen-tukitoimet.html>

Lappalainen, Sanna-Riikka 2002. Opetussuunnitelman laatiminen tukiviittomien ja viitotun puheen opetuksessa. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Ammattikorkeakoulun perustutkinnon opinnäytetyö.

Lappi, Päivi 2009. Miten opiskelen viittomakieltä? Teoksessa Maija Virpiranta-Salo (toim.) Avaintieto-kansio. Helsinki: Kuulovammaisten Lasten Vanhempien Liitto ry. Artikkelin no. 1.2.2.

Lappi, Päivi & Malm, Anja 2011. Viitottu puhe ja sormiaakkosviestintä. Teoksessa Kristiina HUUHTANEN (toim.) Puhetta tukevat ja korvaavat kommunikointimenetelmät Suomessa. Helsinki: Kehitysvammaliitto, 47.

Launonen, Kaisa 2011. Viittomien käyttö kielen ja kommunikointitaitojen kehittämisessä. Teoksessa Kristiina Huuhtanen (toim.) Puhetta tukevat ja korvaavat kommunikointimenetelmät Suomessa. Helsinki: Kehitysvammaliitto, 32–33, 37.

Lonka, Eila & Hasan, Marja 2006. Sisäkorvaistutetta käyttävien lasten kommunikatio-, koulu- ja päivähoitotilanne Suomessa. Teoksessa Eeva Lehto & Marja Hasan & Ritva Parkas (toim.) Satakieliseminaari 2006. Helsinki: Satakieliohjelma.

Luukkanen, Johanna 2010. Kokemuksia kuurojen lasten molempien korvien implantoinneista. Lääketieteen laitos. Tampereen yliopisto. Syventävien opintojen kirjallinen työ.

Löppönen, Heikki & Jero, Jussi & Kentala, Erna 2011. Sisäkorvaistute – kuulovian täsmähoito. Lääketieteellinen aikakauskirja Duodecim (127) 8/2011, 817. Viitattu 1.4.2013. <http://www.terveysportti.fi/xmedia/duo/duo99487.pdf>

Malm, Anja & Östman, Jan-Ola 2000. Viittomakieliset ja heidän kielensä. Teoksessa Anja Malm (toim.) Viittomakieliset Suomessa. Helsinki: Finn Lectura, 13, 16.

Mäki, Kirsi-Marja 2002. Kuulovammaisten ja dysfaattisten lasten perheopetuksen vertailua. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Ammattikorkeakoulun perustutkinnon opinäytetyö.

Määttä, Paula 2001. Perhe asiantuntijana. Erityiskasvatuksen ja kuntoutuksen käytännöt. Jyväskylä: Atena.

Rainò, Päivi 2012. Sisäkorvaistutteen saaneiden kuurojen lasten ja nuorten kielivälinnoista ja tulkkauspalvelun tarpeesta. Sarja F. Katsauksia ja aineistoja 7, 2012. Helsinki: Humanistinen ammattikorkeakoulu. Viitattu 1.4.2013. <http://www.humak.fi/sites/default/files/liitteet/humak-sisakorvaistute-raino-2012.pdf>

Ruusuvuori, Johanna & Nikander, Pirjo & Hyvärinen, Matti (toim.) 2010. Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino.

Ruusuvuori, Johanna 2010. Teoksessa Johanna Ruusuvuori & Pirjo Nikander & Matti Hyvärinen (toim.) Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino, 424–425.

Snellman, Susanne & Lindberg, Thomas 2007. Apua – kuulovammainen oppilas luokassani! 1.painos. Espoo: Studio Lindberg.

Sorri, Martti 1997. Kokleaimplantit aikuisilla. Teoksessa Tapani Rahko & Paula Lieke (toim.) XVIII Valtakunnalliset audiologian päivät 4.-5.4.1997. Tampere: Suomen audiologian yhdistys, 80, 82.

Sume, Helena 2010. Muutokset sisäkorvaistutetta käyttävän lapsen kommunikaatiossa vanhempien näkökulmasta. Puhe ja kieli (30) 4/2010, 189–199. Viitattu 1.4.2013. <http://ojs.tsv.fi/index.php/pk/article/view/4742/4447>

Takala, Marjatta 2005. Kuulovammaisuus. Teoksessa Marjatta Takala, & Elina Lehtomäki (toim.) Kieli, kuulo ja oppiminen. Kuurojen ja huonokuuloisten lasten opetus. 2. painos. Helsinki: Finn Lectura, 34–35.

von Tetzchner, Stephen & Martinsen, Harald 2000. Johdatus puhetta tukevaan ja korvaavaan kommunikointiin 2.painos. Suom. Kaisa Launonen. Helsinki: Kehitysvammaliitto ry.

Trogen, Ada 2010. Ammatillisuutta kommunikaatio-opetuksen järjestämiseen. Kielisilta 04/2010, 16–17.

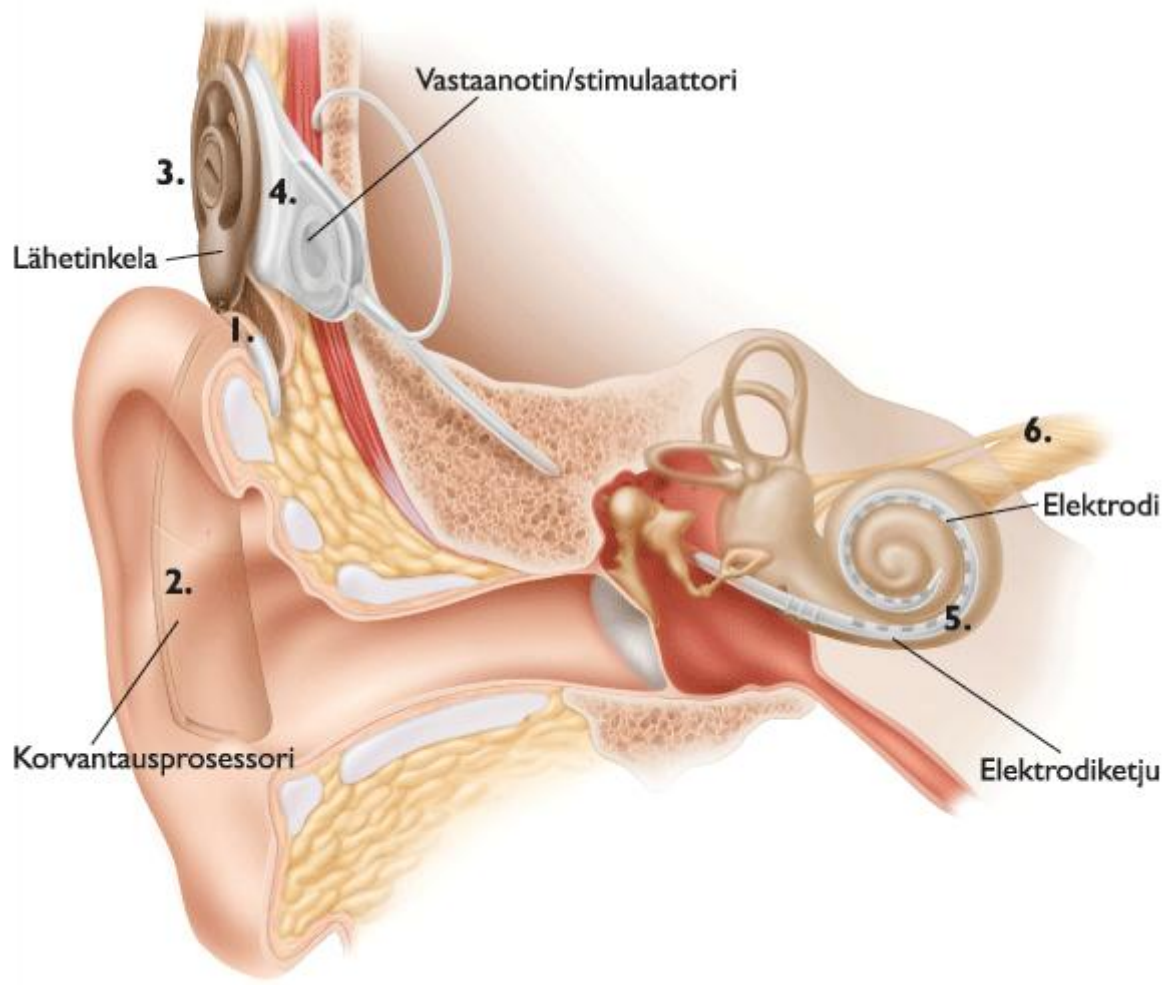
Vatanen, Tuula & Rantala, Matleena 2006. Teoksessa Tuula Vatanen & Matleena Rantala (toim.) Viito niin ymmärrän. Esteetön kommunikointi viittoen – projekti. Kuopio: Humanistinen ammattikorkeakoulu, 10, 12–13.

Vilkka, Hanna 2009. Tutki ja kehitä. 1.-3. painos. Helsinki: Tammi.

Välimaa, Taina & Rimmanen, Satu 2005. Teoksessa Eila Lonka & Anna-Maija Korpijaakko-Huuhka (toim.) Kuulon ja kielen kuntoutus. Vuorovaikutuksesta kommunikointiin. Helsinki: Palmenia, 313.

LIITTEET

Liite 1. Sisäkorvaistute

1. Puheprosessorin mikrofoni vastaanottaa äänen.
2. Puheprosessori muuttaa äänen koodatuiksi digitaalisiksi signaaleiksi.
3. Signaalit etenevät lähetinkelajohtoa pitkin korvan takana olevaan lähetinkelaan.
4. Lähetinkela siirtää digitaaliset signaalit ihon läpi istutteeseen, jossa ne muuntuvat sähköisiksi signaaleiksi.
5. Sähköiset signaalit siirtyvät elektrodiketjun elektrodeihin, jotka stimuloivat kuulohermön hermosäikeitä.
6. Hermoimpulssit siirtyvät kuulohermon kautta aivoihin, jossa ne tulkitaan ääneksi.

Liite 2. Haastattelurunko

1. Taustatiedot

- Millainen on koulutustaustasi (milloin, missä, opintojen laajuus)?
- Sisältyikö koulutukseesi pedagogisia opintoja (mitä / laajuus)? Oletko suorittanut muita pedagogisia opintoja (mitä/ laajuus)?
- Kuinka pitkään olet tehnyt opetuksia (ryhmä/perhe)? Onko opetuksia ollut säännöllisesti / kuinka merkittävä osa työnkuva? Mikä on tilanne tällä hetkellä (päivittäin / viikoittain / vaihtelevasti)?

2. Sisäkorvaistutetta käyttävä lapsi

- Minkä ikäinen on opettamasi perheen sisäkorvaistutetta käyttävä lapsi?
- Onko tiedossasi, minkä ikäisenä lapsi on saanut sisäkorvaistutteen?
- Ketä/keitä opetat perheessä pääsääntöisesti?
  - Lasta? Vanhempia? Muita, ketä? Ketkä osallistuvat yleensä opetukseen?
- Mitä kieltä/kommunikaatiomenetelmää opetat?
  - Kuvaile opettamaasi kieltä/kommunikaatiomenetelmää muutamalla sanalla.
- Onko lapsella kielenkehitykseen liittyviä diagnooseja?
  - Onko tiedolla lapsen (oletetusta) kielenhäiriöstä vaikutusta opetuksesi suunnitteluun ja toteutukseen? Millä tavoin?

3. Opetuskokonaisuus

- Montako opetustuntia perheelle on tällä hetkellä myönnetty?
- Vastaatko sinä yksin myönnettyjen opetustuntien suunnittelusta ja toteutuksesta?
  - Kyllä
  - En, kuka muu on vastuussa?
- Onko perhe saanut aikaisemmin viittomakielen/viittomakommunikaation opetusta?
  - Kyllä. Mikä kieli/kommunikaatiomenetelmä? Montako opetustuntia?
  - Ei / En tiedä

- Mitä opetuksen *suunnittelussa* ja *opetustilanteessa* on mielestäsi huomioitava, nyt kun opettamassasi perheessä on sisäkorvaistutetta käyttävä lapsi?
  - Opetuksen suunnittelu - Onko jotain huomioitava?
  - Opetustilanne - Onko jotain huomioitava?
  - Onko opetuksen suunnittelussa / opetustilanteessa eroavaisuuksia riippuen siitä, onko opetettavan perheen lapsi implantoitu/kuuro/huonokuuloinen?
- Millaiset *opetusmenetelmät* ja *harjoitteet* ovat mielestäsi olleet toimivia sisäkorvaistutetta käyttävän lapsen perheopetuksessa?
  - Millä tavoin olet todennut kyseisten harjoitteiden toimivuuden?
  - Poikkeako opetusmenetelmäsi ja harjoitteesi riippuen siitä, onko opetettavan perheen lapsi implantoitu/kuuro/huonokuuloinen?
- Tuleeko mieleesi joitain sisäkorvaistutetta käyttävän lapsen perheopetukseen liittyviä kokemuksia ja ajatuksia, joita haluaisit tässä kertoa?
- Tuleeko mieleesi joitain esimerkkejä sisäkorvaistutetlapsen perheopetuksessa käyttämistäsi harjoitteista tai materiaaleista, joita haluaisit suositella muille opettajille?
→ Kuvia / Kuvauksia materiaaleista ja harjoitteista.

Liite 3. Haastattelulupa

Lupa

Annan luvan Humanistisen ammattikorkeakoulun opiskelija Millie Anttilalle nauhoittaa sisäkorvaistutetta käyttävän lapsen perheopetusta käsittelevän teemahaastattelun (päivämäärä). Luvan ehdot ovat seuraavat:

Nauhoitteita käytetään Millie Anttilan opinnäytetyön aineistona. Tutkimukseen osallistuvien tietosuoja turvataan muutamalla nimet ja muut tunnistamisen mahdollistavat tiedot julkaistavassa tutkimusmateriaalissa. Aineisto tuhoetaan opinnäytetyön valmistumisen jälkeen.

Paikka _ / _ 2013

Allekirjoitus ja nimen selvennys